

ÇankayaGündemi

**AB Sürecinde Uyum
Yasaları ve Türkiye'nin Yeri**

Türkiye Kapının Önünde

**Dolardaki Değer Kaybının
Bazı Nedenleri ve
Olası Etkileri**

**Türkiye'de
Ekonomik Gelişmeler**

**Milletlerarası Ticaret Odası
Ticaret ve Yatırım
Politikaları**

**Türkiye'de Yabancı Dil
Öğretimi, Sorunları ve
Çözümleri**

İşletme Bölümü

**Cumhuriyetimizin
80. Yılında
Plastik Sanatlar**

**Sağlıklı Yaşam
İçin Egzersiz**

Spor

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

ÇankayaGündemi

İçindekiler

Başyazı	2
AB Sürecinde Uyum Yasaları ve Türkiye'nin Yeri	4
Türkiye Kapının Önünde	13
Dolardaki Değer Kaybının Bazı Nedenleri ve Olası Etkileri	17
Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler	25
Milletlerarası Ticaret Odası Ticaret ve Yatırım Politikaları	28
Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunları ve Çözümleri	31
İşletme Bölümü	35
Cumhuriyetimizin 80. Yılında Plastik Sanatlar	36
Sağlıklı Yaşam İçin Egzersiz	38
Spor	39

ÇankayaGündemi

Çankaya Üniversitesi adına Sahibi:
Rektör V. Prof. Dr. Ziya Aktaş

Editör
Yakup Sarıcan
ysarican@cankaya.edu.tr

Tasarım ve Baskı
Tasarım Plus İletişim Hizmetleri

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü
Öğretmenler Cad. No: 14
100. Yıl 06530 Ankara
Tel: 0312 284 45 00
Faks: 0312 285 96 31
www.cankaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesi
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
tarafından hazırlanmıştır.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilerek kullanılabilir.
İmzalı yazılardaki görüşler yazarlarına aittir.

Üç ayda bir yayımlanır.

Editörden...

Genişleme Sürecinde AB ve Türkiye

Avrupa Birliği'nin genişlemesi aslında 1970'lerin başından beri çeşitli dalgalarla süre geldi. Bugün 15 üyesi olan Avrupa bütünleşmesinin başlangıçta 6 üyesi vardı. Birlik, 1 Mayıs 2004 tarihinde 25 üyeli olacak. Genişleme süreci, üye sayısı artarak devam edecek gibi görünüyor. En azından 27 üyeli bir Avrupa Birliği olacak. 28'inci üyenin de Türkiye olması ihtimali kuvvetle söz konusu.

Bugünlerde hemen her yerde Türkiye-AB ilişkileri ve Türkiye'nin üyeliği konuşuluyor. Kıbrıs'ta süren müzakereler, Almanya Başbakanının ve anamuhalefet partisi başkanının Türkiye'yi ziyareti geniş yankı buldu Avrupa'da. AB "Kıbrıs konusunda bir çözüm olmazsa bu sizi Avrupa'dan uzaklaştırır" görüşünden "Kıbrıs sorununun çözümü Türkiye'nin üyeliğini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır" görüşüne geldi. Bu gelişmeler, Kıbrıs'ın Kopenhag Kriterleri arasında yer almamasına rağmen AB'nin genişleme sürecinde sorun almak istemediğini ve kriterleri yerine getiren Türkiye'ye müzakare tarihinin verileceğini gösteriyor.

AB ve Avrupa'nın Sınırları

Tarih Profesörü Michael Borgolte, Frankfurter Allgemeine Zeitung'da yayınladığı makalesinde Avrupa'nın sınırlarını şöyle sorguluyor: *Günümüzde Avrupa'nın batıdaki deniz kıyılarından daha emin olduğumuz başka bir şey yok, ama, doğudaki sınır şimdiye kadar tahmini kaldı. Avrupa tanımlamasında coğrafi tartışma bize yeterli gelmiyor. Avrupa'yı hangi nehirlerin ve dağların Asya ve Afrika'dan ayırdığından ziyade, kimin Avrupalı sayılabileceği bilinmek isteniyor.*

Günümüzde Avrupa ile AB'nin aynı şey olmadığı biliniyor, fakat, gelecekte Birliğin genişlemesiyle bu iki ismin örtüşmesi mümkün görünüyor. Türkiye ve Rusya konularında ne şekilde karar verilirse verilsin, Avrupa'nın doğu sınırı meselesinin –coğrafi ve tarihi- kültürel bazda değil, siyasi olarak çözülebileceği görülmeye başlanmıştır. Türkiye Avrupalıdır. En azından bir halk Kemalist Devrimden beri Batı'nın izlerini taşıyan bir Cumhuriyet kurma arayışında olduğu sürece. Avrupa Birliği'ne üyelikle Orta Çağın başında başlamış olan Türklerin Batı'ya göçü tamamlanacak.

Yakup SARICAN
ysarican@cankaya.edu.tr

Aylar Geçiyor...

Çankaya Gündemi ile size ilk defa Merhaba değişimin üstünden haftalar, aylar, derken, kocaman bir üç ay geçti.

Bu arada öğrencilerimiz 2003-2004 akademik yılının güz dönemini bitirdiler. Tatilin ardından da yeni döneme, bahar dönemine başladılar. Hepsine bu dönemde de yürekten sağlık ve başarılar diliyorum.

Bu geçen aylarda biz ne yaptık diye dönüp baktığımızda, yaptığımız günlük rutin işler dışında üniversitemizin Akademik ve İdari Yöneticileri ve Rektörlük olarak, Mütevelli Heyetimizin Başkan ve Üyelerinin katkı ve destekleri ile bazı yönetmelik değişikliklerini

gerçekleştirdik. "Önlisans, Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Değerlendirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik" ile "Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" bunlar arasında sayılabilir. Biliyorsunuz, Çankaya Üniversitemizde kurslar açmak, danışmanlık hizmetleri vermek ve araştırma çalışmalarını düzenlemek amacıyla SEDAM (Sürekli Eğitim, Danışma, Araştırma ve Uygulama Merkezi) adlı bir birimimiz var. SEDAM'ın yeni yönetmeliği de Senato ve Mütevelli Heyet onayından yeni geçti.

Araştırma Görevlilerimiz bizim için gelecekteki hocalarımız, meslektaşlarımızdır. Bu genç kardeşlerimizin bilimsel çalışmalarını daha etkin bir konuma getirebilmek amacıyla Rektörlük ve Mütevelli Heyeti tarafından birlikte yapılan çalışmalar da başarı ile sonuçlanmış, belirli bir yöntem oturtulmuştur.

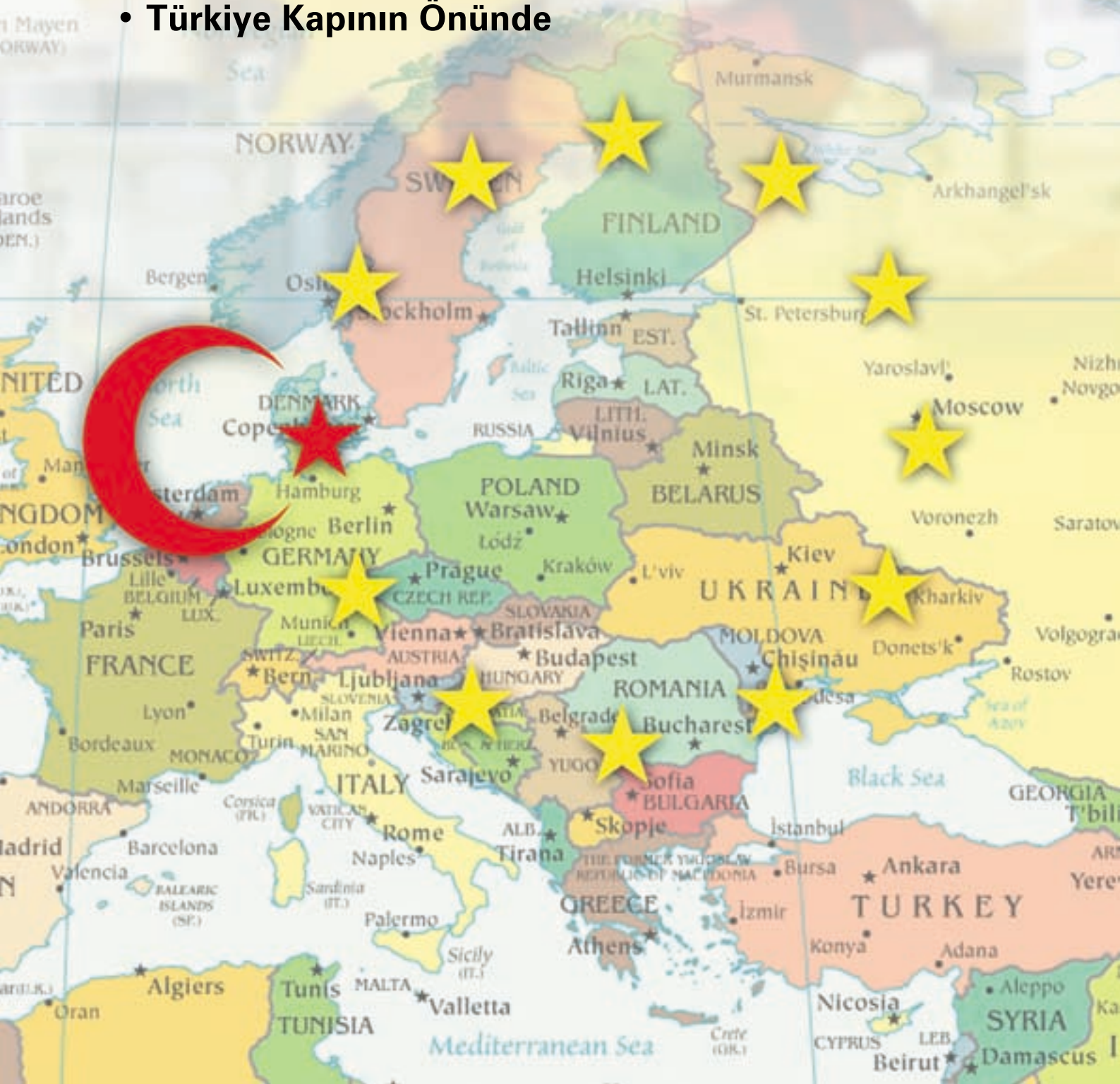
Öğrencilerimiz bizim evlatlarımız, velilerimizin bize emanetidir. Onlarla sadece bilimsel ve teknik anlamda değil, sosyal alanda da ilgilenmenin bizim görevimiz olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle, öğrenci toplulukları çalışmalarını hızlandırmanın yanında, onların olası sorunlarını çözebilmede yardımcı olabilme umuduyla Sağlık Merkezimizde bir "Psikolojik Danışma ve Rehberlik" uzmanını görevlendiriyoruz. Bu arkadaşımızın da öğrencilerimizle yakından ilgileneceğinden eminim.

Bu seferlik bu kadar, hepiniz hoşça kalın. Sevgi ve Saygılarımla.

Prof. Dr. Ziya AKTAŞ
Rektör V.

AB Sürecinde Türkiye

- AB Sürecinde Uyum Yasaları ve Türkiye'nin Yeri
- Türkiye Kapının Önünde

AB Sürecinde Uyum Yasaları ve Türkiye'nin Yeri

Yrd. Doç. Dr. Sanem Baykal
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Sanem Baykal

Avrupa Birliği'nin genişlemesi aslında 1970'lerin başından beri çeşitli dalgalarla süre geldi. 1950'lerde kurulan Avrupa bütünleşmesinin başlangıçta, 6 üyesi vardı. Bugün 15 üyesi var. 1 Mayıs 2004 tarihinde 25 üyeli olacak ve genişleme süreci, üye sayısı, artarak devam edecek. En azından 27 üyeli bir yapıya kavuşması kesin görünüyor; 28. üyenin de Türkiye olması ihtimali söz konusu.

Genişleme dediğimiz olgunun hukuksal dayanağı, Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmanın 49. maddesinde şöyle ifade edilmiş "Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmanın 6. maddesinde belirtilen ilkelere saygı duyan her Avrupa devleti, Birliğe üye olmak için başvurabilir." Söz konusu hükmün kurucu antlaşmaya konulma zamanı Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1993 senesi. Mevcut genişleme süreci de, yani bugünkü Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini; Malta, Güney Kıbrıs ve Türkiye'yi içine alan genişleme süreci de, işte bu hukuksal dayanağa, kurucu antlaşma maddesine dayanarak işletiliyor. 1993 tarihinden itibaren "Avrupa Birliği, üye devletlerin ortak ilkeleri olan; hürriyet, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü prensibi üzerine kurulmuştur" denerek; yeni girecek üye devletlerin de, Avrupalı devlet olmanın coğrafi

kriterlerinin ötesinde bir takım demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi şartları yerine getirmeleri halinde ancak Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunabileceği ortaya konmuştur.

Mevcut genişleme süreci dediğimiz, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ve bunların yanına Malta, Güney Kıbrıs ve Türkiye'nin katılmasından oluşan

bugünkü genişleme süreci, kendine özgü bazı özellikler içermektedir. Daha önceki genişlemelerden, örneğin, Yunanistan'ın, İspanya'nın üyeliğine kıyasla çok farklı bir süreç işlemektedir bugün. Niye farklı? Bir kere, aday üye sayısı çok fazla. Bir anda Avrupa Birliği karşısında, 13 üye adayı buluyor. Bu ülkelerin hepsini birden bünyesine katabilmesi için, belli bir takım adımlar atması lazım. Aynı zamanda bu üyeliğe başvuran ülkelerin pek çoğu eski Demir Perde üyesi ülkeler ve bu sistemin içerisinde çıktıkları için, hem siyasi, hem ekonomik yapı olarak çok ciddi bir dönüşüm sürecinden geçmeleri gerekiyor. Aynı durumu daha önceki genişleme dalgalarında görmüyoruz. Hep iki üç ülkenin bir arada üye olduğunu görüyoruz, Avrupa Birliği'ne. Başlangıçta bir ekonomik bütünleşme olarak kurulan Avrupa bütünleşmesi, 90'lara geldiğimizde bir siyasi yapı olmaya, gerçek anlamda bir birlik olmaya doğru adım atıyor. Ve bundan dolayı da kendi derinleşmesine, kendi yetki artışına, kendi işleyiş biçimindeki farklılaşmalara bağlı olarak, yeni gelecek üyelere yani aday ülkelere de farklı beklentiler içerisinde.

1993 yılında kararlaştırılan meşhur Kopanhag Kriterleri, bu Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini, Avrupa Birliği üyeliğine hazırlamayı amaçlıyor. Dolayısıyla bu ülkeleri liberal bir ekonomik düzene ve liberal bir siyasi düzene geçirmeyi, dönüştürmeyi amaçlayan süreci, bunun için yerine getirmeleri gereken ilkeleri ifade ediyor. Kopanhag Kriterleri, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve hukuki kriterler olarak üçe ayrılıyor. Siyasi kriterler içerisinde yerleşmiş ve iyi işleyen bir siyasi yapı, demokrasi; tüm kurumlarıyla iyi işleyen, istikrarlı bir demokratik yapı, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı öngörülüyor. Bunun yanı sıra, ekonomik olarak da, liberal bir piyasa ekonomisine geçiş ve bunun rekabetçi baskılara dayanabilmesi öngörülüyor. Hukuki kriter olarak da, Avrupa Birliği müktesebatına, yeni üyenin giriş tarihine kadar, Avrupa Birliği'nin kendi içinde kararlaştırmış olduğu mevzuata, söz konusu ülkenin uyum sağlaması öngörülüyor. Kopanhag Kriterleri 1993 yılında, işte bu yeni girecek ülkelerin dönüşümünü gerçekleştirmek amaçlı olarak öngörülüyor. Ama Kopanhag Kriterleri 1993 yılında öngörülenlerle sınırlı değil. Bizde uzun yıllar gözden kaçırılan bir süreç gerçekleşti. 1995- 1997 ve 1999 yıllarında Kopanhag Kriterlerine eklemeler yapıldı. Bu çerçevede, sadece belli yasaların çıkarılmasının yeterli olmadığını, asıl önemli olanın uygulama olduğunu, bu alanda idari, teknik ve adli kapasitenin geliştirilmesi gerektiğini, aynı zamanda

komşularla iyi ilişkilerin de, bir bakıma bir kriter olarak, Helsinki Zirvesiyle öngörüldüğünü, bu süreçte görüyoruz. Yani bir aday ülke, ancak bu kriterleri yerine getirdikten sonra Avrupa Birliği'ne üye olacak ve bunlar 1995-1997 yıllarında, daha Türkiye'nin adaylığı kabul edilmeden önce ortaya konmuş ilkeler ve en önemli olanı siyasi kriterler, çünkü asıl olarak bu kriter yerine gelmediği müddetçe müzakerelerin açılması söz konusu değil.

Süreç nasıl işlemeye başlıyor? 1997 yılında Türkiye'de de büyük infiale yol açan bir takım olaylar meydana geliyor. Temmuz ayında Avrupa Birliği Komisyonu "Gündem 2000" adı verilen bir belge açıklıyor. Bu belgede hem aday ülkelere bir perspektif çizmek; kendilerini nasıl, hangi araçlarla değiştireceklerini, dönüşüreceklerini öngörmek amacı güdüyor, bir yandan da Avrupa Birliği'nin kendi dönüşümünü gerçekleştirmek üzere bazı politika reformlarına gitmesi öngörülüyor. Gündem 2000 bu alandaki bir takım çabaları içeren bir belge. Bu belgenin hemen ardından, Aralık ayında 1997'de Lüksemburg'da, 10 tane Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesine ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimine adaylık statüsünün tanındığını görüyoruz. Siyasi kriterleri yerine getirmiş olan 6 ülke ile müzakerelerin başlaması kararlaştırılıyor, diğer 5 ülke ile de "Analitik İnceleme Süreci" denen mevzuat karşılaştırılması süreci başlıyor. Ve bir güçlendirilmiş katılım öncesi stratejiye karar veriliyor. Türkiye bu ülkelerin arasında yok; olmayan bir ülke daha var, o da iktidar değişikliği sonucu adaylık başvurusu hakkında tereddüde düşen, ancak sonra bu sorunu çözen Malta. Niyse 1997 yılında Türkiye'de infial yaratan gelişmeler oldu ? Çünkü bu süreçte Türkiye'nin adaylığı öngörülmedi; 1997 yılında, ilişkiler gerçek anlamda bunalımlı bir döneme girdi.

Peki bu "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" nedir? Hep duyduğumuz "Katılım Ortaklığı Belgesi", "Ulusal Program", "İlerleme Raporu" dediğimiz olgular; bu "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" nin içinde. Aday ülkeleri üyeliğe hazırlamak için kullanılacak araçları içeren. "Katılım Ortaklığı Belgesi", başlangıçta gördüğümüz o Kopenhag Kriterlerini, yerine getirmek için aday ülkelerin hangi somut önlemleri alması gerektiğini inceleyen, ortaya koyan, bunları vadeye bağlayan, bunların gerçekleşmesi için belli süreler öngören bir belge. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanıyor, Bakanlar Konseyi tarafından son hali veriliyor; tek taraflı bir irade beyanı. Hukuken Türkiye'yi bağlayan bir yönü yok, Avrupa Birliği'ni

bağlayan bir belge ama tabii ki fiilen Türkiye'yi de bağlıyor, çünkü bir aday ülke bu belgenin gereklerini yerine getirdiği ölçüde, müzakere sürecine yaklaşıyor, başlayan müzakereler pürüzsüz yürüyor ve aynı zamanda mali yardımlardan yararlanma imkanı doğuyor. Bunun karşılığında Ulusal Program dediğimiz belge de, aday ülkenin Katılım Ortaklığı Belgesine cevabını oluşturuyor. Bir aday ülke, Katılım Ortaklığı Belgesinde öngörülen somut öncelikleri, somut hedefleri, hangi araçlarla, hangi sürelerde yerine getireceğini; kendi Ulusal Programında ortaya koyuyor. Aday ülkeyi hukuken bağlayan belge de Ulusal Program. Dolayısıyla, Ulusal Program, Katılım Ortaklığına cevabi bir belge olma niteliğini taşıyor.

Düzenli Rapor ya da İlerleme Raporu dediğimiz belge ise, aday ülkelerin Katılım Ortaklığı Belgesini ne ölçüde yerine getirdiklerinin, her yıl yapılan değerlendirmeye, Avrupa Komisyonu tarafından ortaya konduğu bir belge. Katılım Ortaklığında şunlar şunlar yerine gelecek denmişti, Ulusal Programda bunlar kabul edilmişti, acaba somut olarak hangileri ne ölçüde gerçekleşti; bunun değerlendirmesini içeren bir rapor. Bunların ötesinde, AB Program ve Ajanslarından yararlanmak, bir takım programlardan PHARE

gibi, ISPA gibi, SAPARD gibi yardım programlarından yararlanmak da yine Katılım Öncesi Stratejinin unsurları olarak öngörülmüş. Türkiye için de şu anda bu programların bazılarının yararlanma imkanı var, Phare programından Türkiye yararlanmıyor, bu tamamıyla Merkezi ve Doğu Avrupa'ya yönelik ama ISPA ve SAPARD'dan yararlandığı gibi, belli program ve ajanslar da Türkiye'ye açıldı; özellikle öğrenci arkadaşları çok ilgilendirecek eğitim, mesleki eğitim, gençlik programları bugün artık Türkiye'nin de kullanımına

açık, bir aday ülke olarak.

Bütün bu süreç, siyasi kriterler bazında yerine getirildikten sonra, Avrupa Birliği tarafı müzakerelerin açılması kararını veriyor. İşte bu müzakerelerin başlaması kararı bizim şu anda 2004 sonunda çıkmasını beklediğimiz karar. Bu müzakereler, 31 başlıktan oluşuyor, bu başlıklar üzerinde yürütülüyor. Kişilerin, malların, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımından; tarıma, balıkçılığa; sanayi politikasından KOBİ'lere, kültür ve görsel işitsel politikadan, enerjiye kadar son derece geniş kapsamlı politika alanlarında, Avrupa Birliği müktesebatına uyum açısından aday ülkeyle Avrupa Birliği arasında bir müzakereyi

öngörüyor. Aynı zamanda son olarak artık kurumlar bazında, o aday ülkenin nasıl ve ne oranda temsil edileceği de kararlaştırılıyor. Müzakere, herhangi bir uluslararası müzakere tarzında değil. "Bunu kabul ettim, bunu kabul etmedim" tarzı bir yaklaşıma Avrupa Birliği izin vermiyor. Müktesebatı olduğu gibi kabul etmek zorundasınız, bunun sadece süreleri, derogasyonları ve uyarken alacağınız yardımlar müzakereye tabi, yoksa herhangi bir hükme uyup uymamak gerçek anlamda müzakere kapsamına dahil değil. Bu müzakerelerin ardından, müzakereler tamamlandıktan sonra ise Türkiye'de de göreceğimiz süreç, bir Katılım Antlaşmasının imzalanması ve bu Katılım Antlaşmasının hem Avrupa Birliği kurumları, hem de üye devletlerin ulusal parlamentoları, bir yandan da aday ülkenin ulusal parlamentosu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmesi. Şu an için işte genişleme dediğimiz olgu, bu prosedüre tabi. Tüm bu aşamaları geçtikten sonra, tam üyelik gerçekleşiyor. Bu genel çerçeve içerisinde, 1999 tarihinden itibaren, yani Helsinki Zirvesiyle adaylığımız tanındıktan sonra, meydana gelen gelişmeler ise, öncelikle tüm aday ülkelere uygulanan stratejinin, Türkiye'ye de uygulanmaya başlanması. Bu çerçevede Mart 2001 tarihinde Avrupa Birliği bir Katılım Ortaklığı Belgesini hazırlayıp karara bağlayarak Türkiye'ye sunuyor. Mart 2001 tarihinde yine bundan bir 15 gün kadar sonra, Türkiye'de Ulusal Programını hazırlayarak Avrupa Birliği tarafına iletiyor. Türkiye hakkında 1998 yılından itibaren, daha adaylık tanınmadan önce, "İlerleme Raporları" ya da bugünkü adıyla "Düzenli Raporlar" yayınlanmaya başlanmıştı; adaylık tanındıktan sonra, 1999, 2000, 2001 ve 2002 yıllarında da bu Düzenli Raporlar yayınlanıyor. Ardından, çok önemli bir Zirve 2002 Kopenhag Zirvesinde, 10 aday ülkenin üyeliği tescil ediliyor; 8 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi ile, Güney Kıbrıs ve Malta'nın AB üyeliği kesinleşiyor. Türkiye için de, 2004 yılında müzakerelerin açılıp, açılmamasının kararlaştırılması öngörülmüyor. Mayıs 2003 tarihinde Kopenhag Zirvesinin öngördüğü şekilde, Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye için yeni bir gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlıyor ve Haziran 2003 tarihinde de, buna cevap olarak bizim Hükümetimiz Ulusal Programı yeniliyor. Ve son olarak Kasım 2003 tarihinde, Türkiye'nin son bir yıldaki gelişmelerini inceleyen bir Düzenli Rapor yayınlanıyor.

Avrupa Birliğine üyelik için aday ülkeye düşen yükümlülükler son derece kapsamlı. Avrupa Birliği, Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum açısından

Türkiye'nin somut olarak bunları kısa vadede gerçekleştirmesi gerektiğini öngörüyor. İnsan hakları ihlallerinin caydırılmasından, anlatım ifade özgürlüğünün geliştirilmesine, Kıbrıs'ta çözüme desteğe varabilecek son derece geniş kapsamlı bir yelpazeden bahsediyoruz. Buna karşılık Ulusal Program, genel olarak Katılım Ortaklığı Belgesi ile uyum içeriyor. İki konuda pürüz var, ana dilde yayın konusunda ilk Ulusal Programımızda herhangi bir açık taahhüt yer almıyordu. Yine benzer şekilde, Kıbrıs konusu, yani Kıbrıs'ta çözüme destek konusu da; Ulusal Programın giriş bölümünde değerlendirilerek, bir üyelik şartı olarak kabul edilmediği o tarihte hükümet tarafından açıkça ortaya konmuştu.

Orta vadede yine 2001 tarihindeki Katılım Ortaklığı Belgesi, dil, din, inanç, cinsiyet farklılığı gözetilmemesinden tutun; Milli Güvenlik Konseyinin "Danışma" organı niteliğine getirilmesi, olağanüstü halin kaldırılması, anadil eğitimi, idam cezasının kaldırılması ve komşularla iyi ilişkiler –işte, Yunanistan'la ilişkiler bu kapsamda-, orta vadede söz konusu hususların yerine getirilmesini istiyordu. Bu hususların yerine getirilmesi için, Avrupa Birliği 2001 tarihinde 3-4 yıllık bir süreç öngörmüştü.. Dolayısıyla 2004'ten önce zaten müzakere tarihinin verilmesi Avrupa Birliği açısından söz konusu değildi. Ulusal Programın buna cevabı, yine genel olarak tüm yükümlülüklerle uyumlu olmakla birlikte, anadil eğitimi konusunda açık bir taahhüt içermiyordu; idam cezasının kaldırılması konusunda kesin bir taahhüt yoktu, komşularla iyi ilişkiler de, aynı Kıbrıs sorunu gibi Ulusal Programın giriş bölümünde değerlendirilerek, bir koşul olmadığı ortaya konuyordu.

Bunun üzerine, Uyum Paketi dediğimiz, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programdaki hedefleri gerçekleştirmek üzere yapılması gereken, anayasal ve yasal değişiklikleri içeren kanun ve anayasa değişiklikleri paketleri ardı ardına çıkmaya başladı. 2001'den 2003 tarihine kadar, 7 adet Uyum Yasası Paketi ile karşı karşıya kalıyoruz. Bunlar son derece ayrıntılı düzenlemelere yer veren bazı anayasal ve yasal değişiklik paketleri. Bu çerçevede, hem Türk Ceza Kanunu, hem Anti Terör Kanununda çok kapsamlı değişikliklerle ifade özgürlüğünün sınırları ciddi biçimde genişletildi. Gözaltı süreleri yine Avrupa Birliği normlarına, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi normlarına uygun hale getirildi. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin statüsünde ciddi değişiklikler meydana geldi, özellikle asker üyenin çıkarılması gibi, tabi bunlar

son derece olumlu değişikliklerdi. Yine Devlet Memurları Kanunundaki değişikliklerle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği mahkumiyet kararlarının tazminat bedelinin o suçu işleyen devlet görevlerinden alınması, tahsil edilmesi imkanı ortaya kondu. Mesela işkenceden mahkum olursa Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde; bu mahkumiyet tutarını işkenceden sorumlu olan polise ödetmek gibi. Yine Siyasi Partiler Kanunu değişikliği ile parti kapatmak zorlaştırıldı, son derece sınırlı hallerde parti kapatılması, bunun ötesine geçen durumlarda, bir takım hak mahrumiyeti ve para cezalarına gidilmesi öngörüldü.

Bundan başka Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda çok kapsamlı değişiklikler meydana geldi ve özgürlüğün kapsamı büyük oranda genişletildi. Basın Yasası değişikliğiyle, yasaklanmış dillerde yayın yapılması yasağı kaldırıldı. Özellikle bu Avrupa Birliği'nin öngördüğü anadilde yayın gereklerini yerine getirmek üzere getirildi. İdam cezası, büyük oranda kaldırıldı; Ulusal Programda açık bir taahhüt olmadığı halde, Türkiye bunu da yerine getirdi. Yine Türk vatandaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan

dil ve lehçelerde yayın ve bu dillerin öğrenimi konusundaki yasal engeller de kaldırıldı. Zaten Avrupa Birliği'nin Türkiye'den istediği de buydu. Bunun ötesine giden, o dillerin öğretilmesi ya da o dillerde eğitim gibi bir yükümlülük söz konusu değil. İstenen ana dilin öğrenilmesi önündeki yasal engellerin kaldırılmasıydı, bu yerine getirildi.

Vakıflar kanunundaki değişikliklerle, özellikle yabancıların ve dini azınlıkların taşınmaz mal edinmesi önündeki engellerin kaldırıldığını, Ceza Muhakemeleri Usulü

Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki değişikliklerle de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları ışığında, yargılamanın yenilenmesi imkanının tanındığını görüyoruz. Polis Vazife ve Selâyetleri Hakkındaki Kanun, Türk Ceza Kanunu, Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu değiştirilerek, sivil toplumun güçlendirilmesi yolunda adımlar yine bu Uyum Paketleri ile atılmış bulunuyor. Medeni Kanundaki değişikliklerle, kadın-erkek eşitliği başta olmak üzere yine Avrupa Birliği'nin istediği cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın kaldırılması yönünde de önemli adımlar atılıyor; Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmelerinin imzalanması sağlanıyor ve dilekçe hakkının

kullanımında Avrupa normlarına tam uyum sağlandığını görüyoruz.

Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye'den neler istendiğine baktığımızda Avrupa Birliği açısından, yapılanlar dışında, daha fazla adım atılması gereken alanları içerdiğini görüyoruz. Avrupa Birliği diyor ki "Yaptıklarınız çok güzel ama şu alanlarda daha fazla adıma ihtiyaç var." Siyasi kriterlerin tamamı artık kısa vade. Sadece bir yıl var, Mayıs 2003, bir yıl sonra 2004 yazında bunların yerine gelmiş olması lazım ki; gerçek anlamda Komisyon incelemelerini yapıp, raporuna bunları yansitsin. Bunlar neler? Kıbrıs, komşularla iyi ilişkiler yani Yunanistan'la sınır sorunları, Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmelerinin onayı (imzalandı, şimdi onaylanması gerekiyor). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları da dahil olmak üzere, özellikle Loizidou Davası söz konusuydu tabii, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile tam bir uyum sağlanması. İşkence ile etkili mücadele, adli soruşturma ve mahkeme kararlarının etkin işleyişi de dahil olmak üzere, ciddi anlamda bir işkence ile mücadele girişimi. Gözaltı ve tutukluluk koşullarının, pratikte de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale gelmesi gerekiyor. Ayrımcılık olmaksızın, herkesin insan haklarından yararlanmasının uygulamada etkin biçimde sağlanması. Yani artık daha çok uygulamadan bahsediliyor. Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında yeniden yargılama alanında düzenlemelerin uygulamaya tam olarak geçirilmesi vs. Yine dernek kurmayla ilgili konularda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne tam uyum sağlama; herkesin ifade, ibadet ve vicdan özgürlüğünden yararlanmasının güvence altına alınması ve ilk kez özellikle üzerinde durdukları dini cemaatlerin mülkiyet edinme, eğitim, dini görevlilerin atanması ve eğitimi de dahil olmak üzere, bu ibadet özgürlüğünden eşit yararlanmaları

Milli Güvenlik Kurulunun işleyişinin AB üyesi devletlerdeki uygulamalara benzer şekilde olması; silahlı kuvvetlerin sivil otoritenin kontrolü altına alınmasının gerçekte sağlanması da yine istenen bir husus. Yargı bağımsızlığının da artık üzerinde çok önemle duruluyor. DGM'lerin tamamen ortadan kaldırılması ve yargı reformu, istinaf mahkemelerinin kurulması, cezaevi koşullarının da yine AB standartlarına getirilmesi öngörülüyor. Kamu görevlilerinin bu konuda eğitimi yine üzerinde durulan diğer bir husus. Bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması çabaları ve yerinden edilmiş kişilerin durumu, daha önce

boşaltılan köylere geri dönüş, bunların sağlanması öngörülüyor. Ulusal Program bunlara cevaben büyük ölçüde uyumlu. Üç pürüzlü konu var; Kıbrıs, komşularla ilişkiler ve anadilde eğitim. Ulusal Program tarafından bu alanlarda herhangi bir taahhütte bulunulmuyor.

Son olarak 2003 İlerleme Raporunda, bunca yapılan değişikliğin ardından Komisyon sorunlu alanların altını çiziyor, Türkiye'nin yapmış olduğu olumlu atılımların övülmesi ve teşvik edilmesinden sonra deniyor ki "Yargının bağımsızlığı ve işleyişinde ciddi sorunlar var." Bu özellikle Avrupa Birliği hukukunu, üye devletlerde ulusal mahkemelerin uygulayacak olmasından kaynaklanan ciddi bir problem. Bağımsızlığa katılmasanız bile işleyiş konusundaki sorunları teslim etmek durumundasınız. Dernekleşme, ifade ve din özgürlüğü gibi temel hakların kullanımının genel çerçevesinin güçlendirilmesi de üzerinde durulan hususlar. "Yapılanlar iyi ama yeterli değil" diyor Komisyon. Sivil yapı-ordu ilişkilerinde Avrupa uygulamalarına daha da yakınlaşılması yine istenen bir husus. "Yapıldı pek çok şey ama yeterli değil, özellikle uygulamada" deniliyor. Güneydoğunun durumu, ilk kez ortaya konmuş birşey değil; daha önceki İlerleme Raporu ve Strateji Belgesinde de vardı. Bir başka konu, özellikle kültürel hakların reform uygulamalarındaki düzensizlikler. "Değişikliklerin bazıları mahkemeler tarafından dikkate alınıyor ama bazı davalarda ciddi bir uygulama problemi yaşanıyor" diyor, Avrupa Birliği. Ve aynı konuya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerine ve kararlarına mahkemelerin ve idarenin uyumunda da işaret ediyor. İşkenceyle mücadele ve hapishane koşullarının iyileştirilmesi alanında yine adımlar atılması gerektiğini, yolsuzlukla mücadelenin bu alanda önemli olduğunu yine vurguluyor.

Son olarak da Kıbrıs konusunda, Strateji Belgesinin içerdiği hüküm var "Türkiye Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm getirilmesi çabaları için kararlı bir destek sağlamalıdır. Sorunun çözümsüz kalması, Türkiye'nin AB'ye yönelik hedeflerinde önemli bir engel oluşturmaktadır." Bu son derece olumsuz. Halbuki aynı çözümün Avrupa Birliği üyeliğini kolaylaştıracağını ifade etmek biraz daha olumlu bir ifade tarzı olurdu.

Prof. Dr. Nahit Töre

Bugünlerde hemen hemen her yerde ve Ankara'da, yoğun olarak Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri tartışılmakta. Öncelikle Kıbrıs sorununa değinirsek, Kıbrıs sorunu için İlerleme Raporu, işe menfi yönden yaklaşıyordu. Yani Kıbrıs konusunda bir çözüm olmazsa, bu sizi Avrupa'dan uzaklaştırır diyordu. Bu sefer, geçtiğimiz hafta sonu Brüksel'de yapılan zirve toplantısı sonuç bildirisinde, konu ters yüz edilmiş ve Kıbrıs sorununun çözümü, Türkiye'nin üyeliğini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır, yolunda bize daha yumuşak gelebilecek bir ifade kullanılmıştır. Fakat Kıbrıs konusu, Kopenhag Kriterleri arasında yer almasa da kesinlikle, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği önünde ciddi bir mesele olarak bulunmakta. Türkiye bu konuda, büyük ölçüde haklıdır. Avrupa Birliği'nin de belki şöyle bir haklı yanı var: Avrupa Birliği bu genişleme sürecinde sorun almak istemiyor. Sorun ithal etmek istemiyor. Yani alacağı üye devletler arasında, sınır ihtilafları veya Kıbrıs adasında olduğu gibi bir bölünmüşlük olmasını istemiyor. O bakımdan hep bütün bu belgelerde Kıbrıs'ın birleşmiş bir ada, bir devlet olarak, Avrupa Birliği'ne katılmasından çok memnuniyet duyacağını, bunu beklediğini, bu konuda Türkiye'ye görevler düştüğünü aşağı yukarı ifade etti fakat

Prof. Dr. Nahit Töre
Çankaya Üniversitesi
İİBF Öğretim Üyesi

aynı bildirilerde, “Yunanistan da veya Güney Kıbrıs da bu konuda çalışmalıdır” yolunda ifadeye rastlamadık. Hep ödevler bize. Neden? Olay biraz basit, parmak hesabına dayanıyor. Yunanistan 1981 yılında tam üye olmuştur ve Avrupa Birliği kurumlarında, organlarında oy hakkı sahibidir. Avrupa Birliği’nde değişmeyen bir kural var, genişlemenin hangi kriterlerle yapılıyor olursa olsun, oylanması bütün üye devletlerden “evet” oyu alması yani oy birliği ile kabul edilmesi gerekiyor. Bu 1990’larda içine girilen yeni genişleme sürecine Güney Kıbrıs’ın da dahil edilmesi, Yunanistan’ın açıkça Avrupa Birliği’ni, diğer üye devletleri, “Kıbrıs’ı bu işe dahil etmezseniz ben diğer üyelerin tam üye olmasına evet demem” tehdidiyle kendi tarafına çekmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Tabi burada kendimizi de eleştirmek durumundayız. 1981’de Türkiye ile Yunanistan Avrupa Birliği’ne birlikte girebilseydi, ki o zaman bir hayli şans vardı, hiç olmazsa bugünkü kriterler yoktu. Roma Antlaşmasının meşhur 237. maddesi vardı, sonra bu 49. madde haline geldi. Bu madde “Her Avrupa devleti üye olabilir” demektiydi. Belki Yunanistan da o tarihte reddedilirdi, yine belli bir rahatlık içinde olurduk, ama en azından Kıbrıs sorunu bugünkü boyutlarla karşımıza çıkmazdı.

Şimdi Kıbrıs sorunu, Türkiye’nin AB üyeliği önünde çözülmesi gereken bir ön koşul olarak duruyor ve umarım 1 Mayıs 2004 tarihine kadar bir çözüme varılabilir diyoruz. Tabii burada soru şudur, zannediyorum hükümetimiz de bu soruyu soruyor;

“Kıbrıs’ı hallettik. Peki 2004 Aralık ayında yapılacak zirvede, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlamasına karar verilir mi? Verilmezse ona rağmen ne olur? Biz Kıbrıs’ta belki ulusal çıkarlarımıza uymasa da bir çözümü, bu uğurda kabul etmiş mi oluruz?” şeklinde tereddütler var, yersiz değildir. Çünkü Avrupa Birliği’nin 2004 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlaması konusunda, kesinlikle “evet” deyip demeyeceğini kimse bilemiyor, onlar da bilmiyorlar. Bu raporlardaki çeşitli ifadeler, her raporun kendisinden önceki rapora göre yeni bir takım şeyler getirdiğini ortaya koyuyor. Şimdi Güneydoğu geldi, makro ekonomik istikrarsızlık geldi, halbuki o Kopenhag kriteri değil, Maasricht kriterleri arasındadır.

Avrupa Birliği’nin yeni üyeleri arasında da hala çok çeşitli uyum sorunları var, mevzuat uyum sorunları var, ekonomik uyum sorunları var, büyüme hızları düşük, enflasyon hızları daha yüksek v.s. Çok büyük gelişmeler kaydedtiler, fakat Avrupa Birliği’nin bugünkü yapısıyla aralarında çok büyük farklar var, çok büyük gerilikler var; en başta kişi başına düşen gelir, AB ortalamasının % 30’u dolayında. Yani Avrupa Birliği bunları içine almakla, yoksullaşacak, ortalama gelir düzeyi düşecek. Fakat alıyor, esas itibarıyla siyasi nedenlerle. Belki de 2. Dünya Savaşından sonra işlediği bir günahı Batı Avrupa affettirmek istiyor. O zaman bu ülkeler, Sovyetlerin kucağına atılmıştır. Şimdi “Sovyetler Birliği hazır çökmüşken bunları içimize alalım, bir daha da bırakmayalım” düşüncesi, bu durum da süreci etkiler görünmektedir.

Türkiye konusunda yapılan anketlerde, Avrupa Birliği vatandaşlarının % 65’i, hala Türkiye’nin tam üyeliğinin iyi birşey olmadığını, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılmaması gerektiğini düşünüyor. “Türkiye katılmalıdır” diyenler, % 30-35 arasında değişmekte. Avrupa ülkeleri demokratik ülkeler olduğu için, tabii onların siyasi partileri, politikacıları, yöneticileri, bundan etkileniyorlar. Gerçi özellikle sosyal demokrat partilerin iktidarda olduğu Almanya gibi ülkelerde, yöneticiler, hükümetler açıkça Türkiye’den yana tavır koyabiliyorlar ama muhalefette olsun, iktidarda olsun, mesela Avusturya’da, mesela Almanya’da yine Hristiyan Demokrat Partiler özellikle, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olamayacağını, bunun çeşitli gerekçelerinin olduğunu, ama önemli bir ülke olduğunu, Türkiye ile Avrupa Birliği

arasında özel bir statünün, Türkiye'ye birçok şeyler vaad edecek bir statünün bulunması yani Türkiye'nin yalnız bırakılmaması şeklinde görüşler bildiriyorlar.

Önümüzdeki yıl Avrupa Parlamentosu seçimleri var. Orada acaba yapı nasıl değişecek? Sosyal demokratlar gerileyecekler mi? Ortaya çıkacak yeni tablolar, Türkiye'nin aleyhine mi olur, lehine mi olur? Biz Avrupa Birliği üyesi ülkeler kamuoylarını nasıl daha iyi etkileyebiliriz, bu konuda ne çalışmalar yapmamız gerekir? Hükümete, siyasi partilerimize, politikacılarımıza, iş adamlarımıza, üniversitelerimize düşen görevler nedir? Bunları yeterince yerine getirebiliyor muyuz? Özellikle 2004 yılında çok yoğun bir çalışma içine girecek miyiz? Bu çalışmaları kim koordine edecek gibi bir takım soruların yanıtları maalesef yok.. Fakat mutlaka bu soruları yanıtlamamız gerekiyor, Avrupa'da şu anda bizim aleyhimize görülen havayı lehimize çevirmemiz gerekiyor. Bunun da mümkün olduğuna inanıyorum. Yeter ki yoğun bir şekilde çalışılsın, yeter ki kendimizi, değerlerimizi, yeteri kadar anlatalım. Tabi bizim de önemli kozlarımız var, coğrafi konumumuz, terör konusundaki deneyimlerimiz gibi. Terör herhalde bizim Avrupalıları Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinin gerektiğine ikna etme konusunda. kullanabileceğimiz bir faktördür.

2004 yılının yoğun olayları neler? 1 Ocak 2004'te Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı İtalya'dan İrlanda'ya geçmekte. İrlanda 30 Haziran tarihine kadar yani 6 ay süreyle Avrupa Birliği Dönem Başkanlığını üstlenecek. İrlanda, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine sıcak bakıyor. Bazı Kıta Avrupası Hristiyan demokratlarındaki görüş açılarını İrlandalılarda görmüyorum. "Türkiye muhakkak katılmalıdır, katılacaktır" diyorlar. Belki bir lehte faktör olabilir ama, İtalya da pozitif bakmaktaydı. Yani, bu konuda bir ciddi aleyhte gelişme olmayacağını ifade edebiliriz, ama dönem başkanlığı mesela Avusturya'ya geçseydi, biraz daha işimiz zorlaştı diyebilirdik. Çünkü, onlar açıkça ters bakıyorlar Türkiye'ye. Mart 2004'te Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanları bir araya gelecekler, Türkiye'nin AB Uyum Yasalarını uygulayıp uygulamadığını gözden geçirdikten sonra, Kopenhag Siyasi Kriterlerine yönelik olarak beklentilerini dile getirerek genel bir durum değerlendirmesi yapacaklar. Nisan 2004'te Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi ki, Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklığının en yüksek organıdır, karar

organıdır; toplantı yapacak. Bu konseye AB Troyka formatında katılacak. Troyka Avrupa Birliği'nin önceki, halihazır ve gelecek dönem başkanlarını içeren bir yapı olarak ifade edilir, o anlama gelir. Yani İtalya, İrlanda ve daha sonraki dönem başkanı Hollanda'nın dışişleri bakanları bir araya gelecekler, Türkiye de dışişleri bakanı düzeyinde bu toplantıya katılacak. İlişkilerin durumu ve geleceği bir de burada ele alınacak. Özellikle Ankara'nın Kopenhag Siyasi Kriterleri konusunda Avrupa Birliği'nin beklentileri ve dolayısıyla kendi hazırlamış olduğu Ulusal Program doğrultusunda neler yaptığı, bu konuda yaptıklarının Avrupa Birliği'ni tatmin edip etmediği, yavaş yavaş açıklık kazanacak.

Haziran 2004'te Avrupa Parlamentosu seçimleri var, bu seçimlerin Türkiye için de büyük önemi olduğu düşünülüyor. Çünkü Parlamentodaki renk değişikliği, özellikle sosyal demokratların kan kaybının devam edip etmeyeceği, Avrupa'daki merkez sağ ve sağ partilerin iktidarda oldukları ülkelerde, iktidarlarının devam edip etmeyeceği açıklık kazanacak. Özellikle Alman Hristiyan Demokratlarının Türkiye aleyhine yürüttükleri politikanın sonucunu alıp almadıklarını hep birlikte göreceğiz. Alman halkı gerçekten bunları benimsemekte midir, yoksa sosyal demokratları mı daha çok dinlemektedir, bu soru da yanıtlanacak. Yeni Parlamenteonun siyasi kimliği Avrupa Birliği'nin bu yasama organının, Türkiye'ye bakış açısını netleştirecek ki, genişlemeyle birlikte sandalye sayısı Nice Antlaşmasına göre 732 oluyor. Tam bir Parlamento değil ama giderek çok büyük önem kazandı, Avrupa Birliği karar alma süreçlerinde; Konsey ve Komisyonla birlikte

Avrupa Birliği hukukunu oluşturuyor. Birçok veto yetkileri var, Komisyonu bütünüyle görevden alabiliyor, atıyor, atamasını onaylıyor, bütçe konusunda büyük yetkileri var, çok önemli bir danışma organı niteliğinde.

İrlanda'nın dönem başkanlığını noktalayacak olan ve yine Haziran ayında Avrupa Birliği kurallarına göre yapılacak olan Brüksel Zirvesinde, Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin başlangıcına yaklaşıp, yaklaşmadığının biraz daha açıklık kazanacağı zannediliyor. Tabii o tarihe kadar Kıbrıs sorununun çözüme bağlanıp bağlanmayacağı da bu konuda belirleyici olacak. Haziran ayının son haftasında İstanbul'da bir Nato Zirvesi var, buna Başkan Bush'un katılacağı da açıklandı. Bu zirve de Avrupa Birliği gündeminde önemli yer tutuyor. Özellikle bu zirve sırasında Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye'nin AB üyeliği konusunda, vereceği yeni destek, bu desteğin ne denli önemli olduğu ve gerekli olduğu açıklık kazanacak. Avrupalılar bu desteğe şimdiye kadar itiraz ettiler fakat yine anlaşıldığı kadarıyla Helsinki Zirvesinde 1999'da adaylığımızın kabul edilmesi de büyük ölçüde bu destek sayesinde oldu. Amerika'nın desteğinin, Avrupalıları başka yöne iteceğini zannetmiyorum, Amerika herşeye rağmen çok önemli. Avrupanın bir anda sırt çevirebileceği bir müttefik değil.

30 Haziran'da Türkiye'ye verilmiş olan gözlem süresi, 1 Kasım 2003 - 30 Haziran 2004 olarak belirlenmiş olan süre sona eriyor. Avrupa Komisyonu Türkiye ile müzakerelerin başlayıp başlamayacağını öneren Tavsiye Raporu için -bir Tavsiye Raporu hazırlayacak, geçen yılki zirve çerçevesinde- Türkiye'de özellikle Kopenhag Siyasi Kriterlerine yönelik olarak kaydedilen veya kaydedilmeyen gelişmelerin bir bilançosunu çıkartacak ve herkesin önüne koyacak. Buna göre Türkiye'ye yeşil ışık yakılır veya yakılmaz deniliyor. 1 Temmuz 2004'te dönem başkanlığı Hollanda'ya geçmekte, Hollanda, İrlanda kadar sıcak bakabilir mi, zannediyorum bakar. Hollandalıların Türkiye'ye bakış açılarının Almanlardan daha farklı olduğu görüşündeyim.

15 Temmuz 2004'te Türkiye 2004 İlerleme Raporu kaleme alınmaya başlanıyor. Bu çok önemli. Eylül 2004'te gayriresmi Avrupa Birliği dışişleri bakanları toplantısı yapılacak. Türkiye'nin üyeliği konusunda görüş bildirecek bu konsey, gayriresmi. Dışişleri bakanları bu gayriresmi toplantıda Türkiye'deki

gelişmeleri değerlendirerek, tarih konusunda görüş alışverişinde bulunacaklar. Ekim 2004 İlerleme Raporunun yayınlanması sonrasında Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanları bir araya gelerek İlerleme Raporunu değerlendirecekler, ama burada durum biraz net değil. Şimdi zirve ayrı bir tavsiye raporu bekliyor. İlerleme Raporundan ayrı bir rapor, "avis" gibi. İlerleme Raporunun içine "Türkiye ile müzakereler açılsın, açılmasın" diye bir tavsiye konabilir. Bu konuda herşey Aralık 2004 tarihinde belirlenmiş olacak.

Tüm bunlardan ne sonuç çıkabilir? Aralık 2004 tarihinde başlasın diyebilirler, birincisi bu. Bu Türkiye'yi büyük ölçüde rahatlatacak bir karardır. Ekonomiyi özellikle çeşitli açılardan tahrik edecek bir karardır. Yabancı sermaye girişleri, yeni yatırımlar, piyasalardaki hava, böyle bir karardan büyük ölçüde etkilenir. Bunun tersi yine sürunceme olabilir yani şu, şu henüz yerine getirilmediğinden konunun 2005'te, 2006'da Aralık ayında yapılacak bir zirve toplantısında bir kez daha gözden geçirilmesi şeklinde bir karar çıkabilir. Bu tabii hem Türkiye'de, hem Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde olumsuz etkiler yapması beklenebilecek olan, bir karardır. İlişkiler herhalde kopma noktasına gelmez, 40 yıldır da devam ediyor ama Türkiye'de AB desteği son yapılan kamuoyu yoklamalarına göre % 77'ye çıkmış durumda. Avrupa Birliği'ni benimseyen Türk vatandaşlarının sayısında düşüşler olabilir. Türkiye'deki Avrupa Birliği karşıtı lobiler güçlenebilir. Yabancı sermaye girişleri olumsuz etkilenir, yabancı sermaye çıkışı olabilir gibi, bazı aydınlık olmayan senaryolar da var ortada. Ama Türkiye'nin pek kaybedeceği birşey de yok.

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Entegrasyonundan önce de vardı. Hatta, Büyük Atatürk'ün öngördüğü birşey Avrupa Entegrasyonu. 1924 tarihli Vakit gazetesine verdiği bir demeçte, Cumhuriyet daha 1 yaşında, diyor ki "Ülkeler çeşitlidir ama medeniyet birdir, ilerlemek için o medeniyete katılmak gerekir." Tamamen bugünkü entegrasyon hareketlerine uygun bir özdeyiş. Böyle bir gelişmeden sonra da çok fazla etkilenmememiz gerekir, diye düşünüyorum. Türkiye'nin potansiyelleri büyüktür. Bize düşen Çankaya Üniversitesi olarak, 2004 yılındaki bu yüklü takvimi biraz daha yakından izlemektir.

“Türkiye Kapının Önünde”

Michael BORGOLTE

Frankfurter Allgemeine Zeitung

Osman, Osman, Lejyonlarını Bize Geri Ver: Avrupa Birliği'ne Üyelikle Orta Çağın Başında Başlamış Olan Batıya Göç Tamamlanacak

Avrupa her zaman var olmadı. Bugün bile insanların beyinleri dışında, hiçbir yerde mevcut değil. Ancak, Avrupa hakkında bilgisi olmayan, hatta bunu kabullenmeyenler, dünyayı daha farklı bir şekilde, örneğin bir dizi iklim bölgesine göre ayırmakta özgürdür. Zaten kıtalar da bütünüyle anonim bir buluştur. Herodot, ikibuçuk bin yıl öncesinde, "yerkürenin üçe bölünmesine şaşırdığını" yazmıştı. Esasen Avrupa, Asya ve Libya'dan, yani Afrika'dan oluşmaktaydı. Yunanlı tarihçi şaşkın bir şekilde, "Neden Asya ile Libya arasında Mısır'daki Nil nehrinin, Asya ile Avrupa arasında ise Kafkasya'daki Phasis nehrinin sınır olarak alındığına anlam veremediğini söylüyor ve bu sınırların kaynağı ile yerkürenin parçalarının isim babalarını tespit etmesinin mümkün olmadığını belirtiyor.

Üzerinde yaşadığımız yerkürenin düzeni, insanoğlunun bir eseri olarak muhafaza edilmeye olduğu kadar, toplumsal hizmete de muhtaçtır. Burada rahatsız edici olan, doğal ilişkilerde konsensüsün her zaman bulunamayışıdır. Örneğin; seyyah, etnograf ve "kaşif" Herodot, Kafkaslar'dan Karadeniz'e dökülen Phasis'in yanı sıra, Kırım limanlarının ve Azak Denizi'ne dökülen Don nehrinin de Avrupa'nın sınırı olarak işaretlenmesi gerektiğini biliyordu. Buna karşılık yerkürenin batı ve kuzeyde nereye kadar uzandığı konusunda Anadolu'lu Herodot'un kendi tecrübesi ve başkalarından edindiği bilgisi yoktu.

Oysa günümüzde, Avrupa'nın batıdaki deniz kıyılarından daha emin olduğumuz bir şey yoktur. Sadece doğuda sınır şimdiye dek tahmini kaldı. Antik Yunan Çağı'ndan sonra Orta Çağ'da da, sınır olarak yeterli gelen Karadeniz'e dökülen nehirler, Rusya'nın Avrupa'da yerini almayı talep ettiğinden beri yetersiz gelmeye başladı. Bu nedenle imparatorluğun hizmetindeki bir İsveçli subay, sınırın Don'dan Ural'a kaydırılmasını önerdi ve 19'uncu yüzyılın başından beri de bu çözüm, Avrupalıların müşterek bilgisi olarak sağlam bir yer edindi. Bu sınır her ne kadar detaylarında tartışmalı olsa da, Asya o dönemden beri herhalükarda nehirle aynı ismi taşıyan dağın arkasında kalıyor: Yani ne Avrupa, ne de Hindistan

ve Çin'e dahil olduğunu iddia edebilen Wladivostok'un arkasında.

Ancak, Avrupa'nın tanımlanmasında coğrafi tartışma bize yeterli gelmiyor. Avrupa'yı hangi nehirlerin ve dağların Asya ve Afrika'dan ayırdığından ziyade, kimin Avrupalı olarak sayılabileceği bilinmek isteniyor. Toplumunun ne olduğu sorusu da en az Avrupa'nın keşfedilişi kadar geriye dayanmakta ve tıpkı yerleşme alanının derinliği gibi bugün hala tartışmalı kalmıştır. Tanınmış bir yazar kısa bir süre önce şöyle yazmıştı: "Avrupa'nın sona erdiği yer, Avrupalı bir biz duygusu için gerekli tarihi koşulların olmadığı yerdir". Fakat aidiyet ve farklılık bilincinin oluşmasını sağlaması gereken, Avrupa'nın siyasi sınırları geçmişte neredeydi?

Avrupa ve sınırları haklı olarak çoğu zaman Batı ile Doğu arasında yükseldiğinde öne doğru gelen ve azaldığında geri çekilen denizin suyuyla ölçüldü. Bugün Avrupa'nın sınırlarını zorla belirlemek isteyenler, bununla "Avrupa Birliği" adını taşıyan federal demokratik bir devletin sınırlarını kasteder. Gerçi Avrupa ile AB'nin aynı şey olmadığı biliniyor, fakat, yine de devletler birliğinin gelecekteki genişlemeleriyle birlikte bu iki ismin örtüşmesi mümkün görülüyor. Dışarıda Avrupa'ya girmek istenildiğinden bahsedildiğinde, bu sadece Avrupa devletler birliğine girmek için çaba harcandığı anlamına gelir. Batıda Avrupa ile AB'nin aynı görülmesi, üç özel durum dışında şimdiden tamamlanmıştır ve 10 yeni devletin bu yıl 1 Mayıs'ta üye olmasıyla birlikte doğuda Avrupa'nın siyasi sınırları coğrafi sınırlarına daha da yakınlaşacaktır. Dış sınır meselesi, sekiz Doğu ve Orta Avrupa

ülkesi ile Malta ve Kıbrıs'ın Birliğe alınmasından sonra, daha ısrarlı bir şekilde sorgulanmaya başlanacaktır. Bu yapılırken, kendilerini Avrupalı olarak ilan eden ve buna coğrafi, tarihi ve kültürel gerekçeler gösterebilen halklar ile bir devletler birliği olarak, gelecekte kimi entegre edeceği hakkını doğal olarak muhafaza eden AB arasında şiddetli ihtilafların yaşanması tehditi vardır. Şimdilik Rusya ve Doğu Slav devletlerin düzeninden ziyade, Güney Avrupa'nın kaderinin öncelikli olarak ele alınacağını şimdiden kestirmek mümkün. Bulgaristan ve Romanya için 2007 yılında üyelik perspektifi verilmiş bulunuyor ve AB Konseyi, Birliğin Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatıp başlatmayacağına Aralık 2004'te karar verecek.

AB'nin Doğu Sınırı Meselesi Sadece Siyasi Olarak Çözülebilir

Türkiye ve Rusya konularında, -karar ne şekilde verilirse verilsin- Avrupa'nın Doğu sınırı meselesinin, -coğrafi ya da tarihi- kültürel bazda değil, sadece siyasi olarak çözülebileceği artık görülmeye başlanmıştır. AB bu iki devleti üye olarak aldığı takdirde, bizzat adını ve kimliğini kullanma hakkını kaybedecektir. Çünkü, durgun okyanusa dek ya da Ege'den Ağrı'ya kadar uzanan bir Avrupa, her türlü konvansiyon sınırlarını aşarak Asya'ya taşacak ve kıtalardan söz etmek artık anlamsız olacaktır. Türkler ve Ruslar geri çevrildiği takdirde ise, Avrupa, tarihiyle büyüyen Avrupa'nın gerisinde kalır ve Avrupa bu durumda tarihinin bir parçasını geri vermiş olurdu. Kuşkusuz bu tarihe sadece Büyük Petro dönemindeki Rusya değil, İskandinavlar tarafından ilk Rus İmparatorluğu'nun kuruluşu ve Rusların Ortodoks eğilimli Hristiyanlığa geçişleri de (988) dahildir. Türkiye de Avrupalıdır, -başka bir şekilde ele alırsak- en azından bir halk, benzeri görülmemiş bir şekilde Kemalist devrimden beri (1923/24), Batı'nın izlerini taşıyan bir Cumhuriyet kurma arayışında olduğu süreç.

O halde, AB ile Avrupa'nın sınırları hiçbir zaman aynı olmayacaktır. Hatta bu tam da Avrupa'nın tarihi yüzünden olmayacaktır. Birleşmiş bir Avrupa hayali sadece tatmin edici olmayan bir şekilde gerçekleşebilir. Bu tür saptamalar siyasetçiler tarafından pek işe yarar görülmeyebilir, ancak, bu saptamaları yapan tarihçiler, onlar gibi aktif yaşam yerine, düşünerek yaşamaktan yanadırlar. Karar vermek zorunda olanlar, aynı zamanda da, eleştirel yaklaşım isteme hakkına da sahiptirler. Gerçekten de son dönemde siyasetin çözüme kavuşmamış hiçbir sorunu, bu ülkenin tanınmış tarih

bilimcilerini, Türkiye'nin AB üyeliği meselesinde olduğu kadar görüşlerini sık sık açıkça ortaya koyma sorumluluğunda bırakmamıştır. 20'inci yüzyıldaki devrimlere rağmen Türkiye'nin Batılı Avrupa ile ortak bir değerler temeli olduğundan kuşku duyulmaktadır. Kaldı ki yoğun nüfusunun neredeyse tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır. AB ise Hristiyan geleneğine dayanmaktadır. Görüldüğü kadarıyla şimdiye dek bu tartışmalarda hep modern tarih ön planda olmuş; Orta Çağ'dan söz edildiğinde ise, tam da Avrupa'nın bütünüyle ilgili gerekçeler pek memnun edici olmamıştır.

Müslümanlar Avrupa'ya, Türk Osmanlıların 14'üncü yüzyılın ortalarında Güneydoğu'yu fethetmeye başladığından itibaren yerleşmemişler, kıtamızın kaderini daha ziyade Arabistan ötesi seferlerini yaptıkları yedinci ve sekizinci yüzyıldan itibaren etkilemişlerdir. Gerçi hiçbir zaman Avrupa'nın kalbine kadar olmasa da, kol ve ayaklarda kan dolaşımını hızlandıracak ya da kanı donduracak kadar ilerlediler. Ancak, İslamcılarının eylemlerinin ağırlık noktaları değişkendi: Bir yanda kazanılırken, diğer tarafta kaybedilmekteydi. Fakat bunlar hiçbir zaman koordine edilmiş eylemler değildi. Savaş ve politikanın uygulanışında, İslam'ın "bütünüyle" Hristiyan Avrupa'ya karşı kanlı bir eylemi söz konusu değildi, kaldı ki bunun için dini bir neden de yoktu.

Kıbrıs ve Rodos'a ilk müdahalelerin ardından Arap ve Berberi savaşçılar önce Akdeniz'in batısında başarılı oldular. İspanya'nın alınmasından (711) ve hemen ardından Sicilya'da Avrupa'nın kültürünün önemli mayası olarak kanıtlanan hakimiyetler kuruldu. Orta Çağ'ın sonlarına doğru, Endülüs ve Aşağı İtalya'da Müslüman imparatorlukların dağılmasına karşılık, Avrupa'nın doğusunda Moğolların neredeyse eşzamanlı olarak din değiştirmeleri ve herşeyden önce de çoktan İslamlaşan Türklerin Balkanlar'da imparatorluk kurmaları nedeniyle denge yeniden sağlandı. Tatarların Asya'dan öne doğru açılmaları, Hristiyanlar için sadece Rusların imparatorluğunu ortadan kaldırdığı için değil, herşeyden evvel Batılı misyonerler ve piskoposların, Volga ve Pontus bozkırlarında yaşayan Avrupa'nın son dinsiz halklarını dinlerine inandırma umutlarını yok ettiği için acı oldu. Avrupa bu nedenle de hiçbir zaman tamamen Hristiyanlaştırılmadı.

Fakat Osmanlılar eski Hristiyan Bizans'ı fethederek, Arap din kardeşlerinin boşa hayal ettikleri şeyi, yani kraliyet imparatorluğunun geleneğine dahil olmayı gerçekleştirdiler. Daha sonra padişahları,

15 ve 16'ıncı yüzyılda ordularını Viyana önlerine gelinceye kadar ilerlemeye teşvik eden neden de, imparatorluk, yani evrensel hakimiyet fikriydi. Tabii ki Osmanlılar döneminde de daha önceki hanedanlıklar döneminde olduğu gibi, İspanya'da dinin değiştirilmesi için şiddet uygulaması, tehcirler ve Hristiyanlar ile Yahudilerin öldürülmeleri söz konusu oldu. Ancak İslam, dinsizlere bakış açısından Hristiyanlardan farklı olarak genel bir misyon emrini ve bu nedenle de misyon savaşlarını tanımıyordu. Müslümanların boyunduruğu altına giren diğer yazılı dinlerin mensupları, azınlık olarak, fakat aynı zamanda imtiyazları koruma altına alınarak dini vecibelerini yerine getirerek yaşamayı sürdürdüler. Böylece İberya yarım adasında, daha sonra Avrupa'nın güneydoğusunda olduğu gibi, öncelikle de daha önce Hristiyan ve Yahudi olanların hukuki ve ekonomik çıkar umutları nedeniyle, tam olmamakla birlikte geniş ölçüde bir İslamlaşma gerçekleşti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve eşzamanlı olarak ulusal akımların ortaya çıkışı 19 ve 20'inci yüzyıllarda Avrupa'da padişahlığın sonunu getirdi, ama İslamın değil. Halkının yüzde 99'u ile Türkiye Cumhuriyeti dışında, Arnavutluk (yüzde 70) ve Bosna Hersek (yüzde 40) Müslüman bir çoğunluğa sahipler; fakat Müslümanlar, Ortodoks ve Katolik Hristiyanlar karşısında azınlığı oluşturdıkları Balkan devletlerinde, siyasetçilerin devlet sanatı için bir meydan okuma olarak kalıyorlar. Hepimiz eski Yugoslavya'daki etnik-dini ihtilafların bilincindeyiz. Ancak, Bulgaristan da 80'li yıllarda, dengeyi bozmaya katkı sağlamak için orada yerleşik Türkleri sürmeyi ya da zorla asimile etmeyi denedi. AB'nin, sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda da Balkanlar'daki etnik ve dini karışımından oluşan devletlerin de Birliği felce uğratabilecekleri endişesi kesinlikle anlaşılır. Ancak tarihi perspektiften bakıldığında şu saptama da kaçınılmazdır: Türkiye en güçlü Müslüman devlet olarak dışarda kalırsa, o zaman modern ve günümüzün seküler Avrupası, Hristiyan Orta Çağ'da olduğundan çok daha fazla "Hristiyan" olacaktır.

Türkiye'nin, hatta Müslümanların tamamının Batılı aydınlarca geri çevrilmesi, bazen nahoş olan ortak tarihi yükleri aşmak yerine, bunlardan kurtulmayla sonuçlanacak gibi gözüküyor. Bilindiği üzere, genelde bu tür zorlama süreçler başarılı olmaz, aksine tehlikelidir.

İslam Orta Çağ'dan beri Avrupa'nın tarihine dahildir ve bu, sadece Hristiyanlarla çatışmasından doğan

ihtilaflar yoluyla değil, bizzat Avrupa'nın kültürüne verdiği mükemmel katkıyla gerçekleşmiştir. Hala etkisini sürdüren gelenek ve kazanımları Osmanlı İmparatorluğu'na atfetmek zor olsada, Orta Çağ'ın Müslüman devletleri Batı'nın bilim ve sanatını önemli ölçüde verimli hale getirdiler. Hatta, Müslümanlar ve İspanya'daki Yahudilerin Hristiyanlara sağladıkları Doğu bilimi ile kültürel mübadele gerçekleşmeseydi, Orta Çağ'ın sonlarında Batının yükselişi imkansız olurdu bile denilebilir. Çağdaşlığa geçişi çok sayıda tarihçi de bu yükselişe dayandırır.

Şark'tan Gelen Bilgelerin Kültür Hediyeleri

Bundan sonraki tüm gelişmelerin temeli Orta Çağ'ın başlarındaki Hilafet döneminde, yani Asya'da atıldı. Burada günümüzde hala var olan, Antik Yunan doğa bilimi ve felsefesi sekiz ve dokuzuncu yüzyılda Arapçaya çevrildi. Eşzamanlı olarak da eski öğretilerin Müslüman ilim adamlarınca yorumlanmasına ve geliştirilmesine başlandı. Kısa süre sonra bu süreçte Endülüs ve Sicilya'da da ilerleme kaydedildi. Emirlik ve Halifeliklerin ve daha sonra küçük beyliklerin avlularında şiir sanatı, felsefe ve bilim geliştirildi. Bağdat'ta dokuzuncu yüzyılda alınan Hintlerin matematik ve sayı sistemi, İberya Yarımadası üzerinden Batı'ya giden yolu buldu. Buna karşılık Yunanların felsefesine Yahudiler olduğu gibi Müslümanlar da dini nedenlerden dolayı, kuşkuyla düşmanlığa varan bir tepki gösterdiler. Aristoteles'in dünyanın ebedi olduğu tezi, dinleri ve yaratılış hikayesiyle bağdaşmamasına rağmen bazı ilim adamları bizzat risk üstlenerek bu itici tezle de ilgilendiler.

Latin Batı, Büyük Otto'nun İtalya'ya hakim olup Avrupa'nın güneydoğusunu ilgi odağı yapmasından ve İspanya'nın da kendi hilafetini kurarak siyasi istikrarı sağlamasından sonra, Endülüs'ün bilim dünyası ile ilgilenmeye başladı. 1085'te İspanya'nın eski başkenti Toledo'nun Hristiyanlar tarafından yeniden fethedilmesinden

sonra Hristiyan İspanya'da, Müslüman, Hristiyan ve Yahudi araştırmacıların bir araya geldiği, Yunan, Hint, Fars ve Arap bilimini Latinceye aktarmakla görevlendirilen çok sayıda bilim merkezi oluşturuldu.

Daha dokuzuncu yüzyılda Orta Doğu'da İslam'ın Yunan felsefesi temelinde rasyonel bir tanrı bilimine dönüştürülmesi denemesi başarısızlıkla sonuçlandı. Bilimin yeni bir yöntemle açıklanması da daha önce bilinmeyen üniversitelerin kurulmasını teşvik etti. Konstantinopol'de de onikinci yüzyılda birkaç başarısız deneme yapıldı, ancak, Latin tipi üniversiteler kurulamadı.

Hristiyanların, Araplar tarafından sekizinci yüzyılda işgal edilen toprakları geri almak için gerçekleştirdikleri savaşın ardından, onbeşinci yüzyılın sonunda Müslümanlar İspanya'dan tamamen uzaklaştırıldılar. Benzer gelişmeler Sicilya'da da yaşandı. Ortodoks ve Katoliklerin birbirleriyle rekabet etmeleri yüzünden kolaylaşan, Osmanlıların Avrupa'nın doğusuna doğru ilerlemelerine karşı, Hristiyanların askeri açıdan yapacakları fazla bir şey yoktu. Reformcu Luther, Orta Doğu geleneğiyle yabancı boyunduruğunu, işlediği günahları yüzünden tanrının verdiği ceza olarak kabul etme eğilimindeydi. Ancak, daha sonra Türkleri ve Roma'daki Papayı düşman olarak görerek, her ikisinin ölmesi için dua edilmesi çağrısı yaptı. Hristiyanlar, Türk tehdidine örneği görülmemiş bir düşündürücü yazı ve resimli mesaj furyası ile karşı koydular. İlk kez Müslümanlara karşı direnişte milliyetçilik ötesinde bir Avrupa kamuoyu oluştu. Daha sonra gelen nesillerine çok sayıda Avrupalı halkların da dahil olduğu Türkler, Orta Çağ'da Truvalılar olarak görülmüş, böylece onlar da humanist bilim adamlarını bu Truvalı halklar topluluğundan dışlamışlardı. Buna karşılık, II. Mehmet'e yenilen Yunanlar, kararlı bir şekilde Avrupa'ya dahil edildiler.

Toparlanacak olursa, Avrupa ve AB'nin sınırları hakkında, Orta Çağ'ın dil, edebiyat ve kültür bilimi açısından ne söylenebilir? Öncelikle, Avrupa'nın Doğu sınırı sadece coğrafi değil siyasi, kültürel ve dini açıdan da hep akıcıydı. Doğudan gelen kavim ya da fatihler yerleşik Avrupalıları ne kadar sık tehdit ettilerse, aynı istikametten oraya en önemli fikirleri ve kazanımları da o denli taşıyarak zenginleştirdiler. Hristiyan, Yahudi ve Müslümanlar Asya'da dini geleneklerinin başkentlerini baş tacı ettiler ve keşiflerle atılan teknik adımlar Doğu'dan Avrupa'ya doğru ilerledi. AB'nin genişlemesi artık, tarihin öyle ya da böyle gerçekten haklı

kılamayacağı bir sınırın çekilmesini zorunlu kılıyor. Avrupa Konvansiyonu Başkanı Valeri Giscard D'Estaing Kasım 2002'de kesin bir dille "Türkiye'nin Avrupa devleti olmadığını ve Birliğe alınmasının AB'nin sonu olacağını" açıkladı. Bu mesele, yani dış sınır hakkında uzlaşıya varılması, tabii ki önce Avrupa kimliğinin belirlenmesini gerektiriyor.

Tarih bilimcilerinin görevi, kimlik bahşetmek değil, aksine gelişmeleri eleştirel bir şekilde ele almaktır. Kanaat önderi olmak istemeseler de, karar verebilmeleri için en azından siyasetçilere malzeme sunabilirler. Yakın tarihçiler Türkiye konusunda, öncelikle 1923/24 inkılabının kapsadığı alan ve sürdürülebilirliğini açıklama eğilimindeyken, Orta Çağ bilimcileri, görevlerinin Hristiyan ve Müslümanlar arasındaki derinde yatan ortak ve farklı temelleri incelemek olduğunu düşünüyorlar. Günümüzde hiçbir yerde güçlü bir şekilde yerleşmiş bir Avrupalı toplum duygusu olmadığı gibi, homojen bir tarih bilinci de hiç yoktur. Bunun için önce siyasi kararlarla bir çerçeve oluşturulması gerekir. Orta Çağ'daki ulusların eğitiminden, bu sıralamanın alışılmadık zıya, tipik olduğunu biliyoruz. Örneğin; Almanya da bir zamanlar, halkın ortak bir köken efsanesi olmamasına rağmen, kurulabilmişti ve bunun dışında, yeni devletin, yeni büyük grubun tarihe ilişkin kendi görüşünü oluşturması için önce koordinatları verdiği kesin olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca, tarihçiler de ellerindeki olanakları abartmamalıdır. Siyasette hep çıkarlar karar verir, geçmişin tecrübelerine ya da eski nesillere karşı şükran borcu çok az dikkate alınır. Fakat, devlet adamları AB'nin sınırlarını bir kere çizdikten sonra, tarihçiler yine seslerini yükseltecektir. Zira, halkların yeni toplulukta birarada iyi bir şekilde yaşayıp yaşayamayacağına; tarihteki resimlerle partnerlerine nereye kadar siper olabilecekleri ve daha önce hiç bilincine varmadıkları ortak noktalarını tespit edip etmeyecekleri de belirleyici olacaktır. Buna karşılık, burada etkilenen taraf Avrupa, yani yaşlı kıta olduğu için, Orta Çağ'a ve modern öncesi döneme dönüp bakmak ise yine kesinlikle kaçınılmazdır.

Dolardaki Değer Kaybının Bazı Nedenleri ve Olası Etkileri

Giriş

Günümüz küreselleşme sürecinde dış ödemelerde yaygın bir biçimde referans birim olarak kullanılan ödeme araçlarının değerindeki gelişmeler, bütün dünya ülkelerini, hem ekonomik hem de politik açıdan etkileyebilecek niteliktedir. Dış ödeme araçları içinde özellikle Amerikan Dolarının değerindeki iniş ve çıkışlar, toplumların ilgi odağındadır. Bunu nedeni; ABD Dolarının, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve bugüne kadar sürdürülen dünya ekonomik düzeninde, elli yılı aşan bir süre boyunca, bütün ülkelerin öncelikli olarak benimsemiş bulunduğu uluslararası rezerv olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer dövizlerden farklı özelliklerinin bulunması, günümüz uluslararası rezervleri içinde de en büyük paya sahip olması, bu para biriminin, dış piyasalardaki değer yitirme sürecinin ilgiyle izlenmesine ve hakkında çeşitli yorumlar yapılmasına neden olmaktadır.

Burada da seçtiğimiz konu, temel olarak Amerikan Dolarının dış piyasalardaki konumuyla ilişkilidir. Doların günümüzdeki değer yitirme süreci, Doların neden değer kaybettiği, değer kaybından ne beklendiği ve Dolardaki değer kaybının ne gibi etkiler yaratabileceği ile ilgilidir.

Gerçekte konu, çok geniş, çok kapsamlı ve çok boyutludur. Ancak, çalışmanın niteliğinin kısıtı altında, buradaki yaklaşımımız genel olma özelliğindedir. Dolar değerindeki değişmelerin neden bu kadar önem taşıdığının açıklanabilmesi için önce Amerikan Dolarının işlevleri hakkında bilgi verilmekte ve Amerikan ekonomisinin önceliklerine değinilmektedir. Daha sonra Doların günümüzdeki değerinin hangi faktörlere bağlı olarak gerileme sürecine girdiği üzerinde durulmaktadır. Burada döviz kuru teorileri yerine, uygulamadan yola çıkılmaktadır. Bu şekilde sınırlandırılmaktaysa da şimdi ele alınacaklar dışında kalan çok sayıda etmen, Doların değer kaybetmesinde rol oynayabilir. Bu çalışmada belirtilen nedenler, Amerikan hükümetinin ekonomik gerekçeleriyle bağlantılıdır. Dolayısıyla üzerinde durulanlar dışındakilerin de bulunabileceği düşünülmelidir.

Dolardaki düşmeyi hazırlayan nedenlerin belirtilmesinden sonra izlenen döviz kuru politikasından neler beklendiği açıklanmakta ve neler sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Son olarak Dolardaki dış değer kaybının sürmesi halinde, dünya ekonomisinde yaratabileceği olası

etkiler hakkında tahminler yürütülmektedir. Yine Türk ekonomisi açısından, akla ilk gelenlere yer verilmektedir.

Değer Kaybının Doların İşlevleri Açısından Önemi

ABD Doları, 1999-2002 arasında Euro karşısında değer kazanmış, ancak, 2002 yılından itibaren değer kaybetmeye başlamıştır. Euro, 1 Ocak 1999'da dolaşıma girdiğinde 1 Euro = 1.17 Dolar paritesi geçerliydi. Ardından 2001 yılı sonbaharında Euro, 83 cente kadar düşmüştür. Daha sonra Euronun yükselişi ve bu gelişmeye zıt olarak Doların günümüze doğru uzanan düşüş süreci başlamıştır. Bu bağlamda önce 1 Dolar = 1 Euro paritesine ulaşılmış ve daha sonra bir Euro ile daha çok miktarda Dolar alınabilmektedir. Son aylarda iki birim paritesindeki bant, 1.25-130 arasındadır. 13 Şubat 2004 itibarıyla parite, 1 Euro = 1.2691 Dolar şeklindedir. İki ulusal para arasındaki satın alma gücü oranlarının yukarıda belirtildiği gibi gelişmesi, her ne kadar geleceğe yönelik olarak Euroya karşı doğan ilgi ve talebin artmasına yol açmaktaysa da, esas konu, Dolar kurunun ne olacağı ile ilişkilidir. Bunun nedeni 50 yılı aşkın bir süreden bu yana, ABD Dolarının dünya ekonomisinde temel uluslararası rezerv olarak kabul edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. 2000 yılı başındaki verilere göre, Doların dünya ticaretindeki payı, yüzde ellinin üzerindedir ve Dolar, uluslararasılaşma oranının en yüksek olduğu para birimidir; Kısaca, Dolar dünya ülkelerinin ortak değişim aracı, ortak hesap birimi ve ortak birikim aracıdır.

Ülkeler arasındaki çeşitli dış ödemelerin ağırlıklı olarak Dolarla yapılması, Doların dünya değişim aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Dolar, dünya ortak hesap birimidir; başta petrol, demir, çelik, çinko, kahve, kauçuk gelmek üzere temel mallar, Dolarla fiyatlandırılmaktadır. Öte yandan ödemelerin çok

Prof. Dr. Dilek Özbek
Çankaya Üniversitesi
İİBF İktisat Bölüm Başkanı

sayıdaki döviz yerine belirli bir para ile yapılması, işlem maliyetlerini azaltmaktadır. Temel mal fiyatlarının belirlenmesinde oynadığı rol dışında, ortak hesap birimi olarak ABD Doları, döviz kurlarının tesbitinde ortak referans birimdir. Çeşitli dövizlerin değerleri hakkında bilgi edinilmesini kolaylaştırılmakta böylece bu dövizlerin birbirine çevrilmesinden doğacak işlem maliyetlerini ortadan kaldırmaktadır. Açıklananların ötesinde başlıca uluslararası rezerv olarak Amerikan Doları, dünya döviz piyasalarına bir müdahale aracıdır.

Gerektiğinde, çeşitli yabancı paraların dış değerlerinin, yani birbirlerine karşı olan satın alma gücü oranlarının ayarlanmasında bir referanstır. Yine uluslararası borç ve alacak işlemleri, bir uluslararası rezervin, dünya ödeme aracı olarak kullanılmasıyla kolaylaşmaktadır. Son olarak yapılan bütün açıklamalar yanında, ABD Dolarının çok önemli bir başka işlevi, tasarruf yönünden ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle Dolar, dünyanın ortak değer birikim aracıdır. Dolar cinsinden tasarruflar, gelecekteki cari işlemler ile sermaye hareketlerine yönelik işlemlerin yapılmasına kaynaştır. Yapılan bütün bu açıklamaların ışığı altında, 2000 sonrasında ABD Dolarındaki değer kaybının ve özellikle 2001 Temmuzundan bu yana geçen süre içerisinde Euroya karşı yüzde 30'dan fazla değer yitirmesinin, dünya ekonomisi bakımından büyük önem taşıdığını söylemek uygundur.

Dolardaki Değer Kaybının Nedenleri ve ABD Ekonomisine Olası Katkıları

Döviz kuru teorileri, parite değişikliklerinin nedenlerini çeşitli modeller çerçevesinde incelemektedir. Dolayısıyla Dolar kurundaki değişikliklerin açıklanmasında, başta satın alma gücü paritesi teorileri olmak üzere birçok teoriden yararlanmaktadır. Örneğin, Doların neden değer kaybettiği, Krugman modelinde olduğu gibi, daha çok uzun vadeli kur değişikliklerini açıklayan makro ekonomik değişkenlere bağlı tutulabilir. Hatta bazen, uzun dönemde döviz kurlarındaki istikrarsızlık, "OPEC petrol fiyatını dört kat yükseltecekmış" ve benzeri şeklindeki anlık duyumların, uzun vadeli değişkenlerin üzerinde doğurduğu etkiyi kaydırma gibi ani bir hareketle hızlandırılması ile dahi açıklanabilir.

Teorik bakış açısıyla döviz kurları, piyasa güçleri; döviz arz ve talebi ile belirlenmelidir. Ancak genelde uygulamada kurlar, bazı kurum ve kuruluşlar tarafından tesbit edilmektedir. Döviz kurlarının bu şekilde tesbit edilmesi, seçilen döviz kuru politikasını ortaya koymaktadır. Örneğin, bugün ABD'nin seçmiş olduğu döviz kuru politikası; düşük değerli Dolar kuru politikasıdır. Burada amaç, bu politika sayesinde belirli ekonomik hedeflere ulaşılmasıdır. Bu hedeflerin açık bir biçimde görülebilmesi için, Amerikan ekonomisinin içinde bulunduğu koşulların, çözülmesi için öncelik verdiği konuların ve seçilen döviz kuru politikası ile varabileceği sonuçların dikkate alınmasında yarar bulunmaktadır. Öte yandan Doların bugünkü değerinde, ABD'nin geçmiş dönemlerde izlediği ekonomik ve mali politikaların çok önemli rol oynadığı gerçeği de unutulmamalıdır.

Günümüzde Amerikan Hükümetinin neden düşük değerli Dolar kuru politikasından yana olduğunu değerlendirmeye başlarken, Amerikan ekonomisinin önceliklerine değinmekte yarar vardır. Bugün Amerika'nın en önde gelen amacı, 2002 yılında dibe vurmuş ekonomisini canlandırmak; ekonomik büyüme sağlamak suretiyle 2002'de yüzde 5.6'ya ulaşan işsizlik oranını, en azından geçmiş yıllarda olduğu gibi yüzde 4 düzeylerine çekebilmektir. Amerika'da başlatılacak ekonomik büyüme hamlesinin, kısa sürede dünyaya yayılması ve bir süreden beri uyuşukluk sürecinde bulunan dünya ekonomisinin harekete geçmesi beklenmektedir. Bu arada Amerikan ekonomisinin en önemli sorunlarını da anımsamak gerekir : Dış denge açıkları, iç denge

açıkları ve dünyanın en ağır borçlu ülkesi olan ABD'nin iç ve dış finansman kaynağı yaratma ile ilgili sorunları, bunların başında gelmektedir.

Bütün bu açıklamalardan sonra şöyle

söylenebilir : Belirtilen hedefler ve içinde bulunulan koşullar açısından düşük değerli Dolar kuru politikası, diğer değişkenlerin veri olması şartıyla, Amerikan Hükümeti açısından "kötünün iyisi" biçiminde tanımlanabilecek nitelikteki bir politika'dır. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında, söz konusu politikanın sorunları çözme konusundaki etkinliğinin değerlendirilmesine öncelik verilmektedir.

Dolar Kuru ile Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki

Amerikan ekonomisinin sorunlarının başında dev boyutlara ulaşan dış ticaret ve cari işlem denge açıkları yer almaktadır. 1994'te yaklaşık 164 milyar Dolar olan Amerikan dış ticaret denge açığı 1998 sonrasında hızla yükselmiş ve 2000 yılından itibaren daha da yükselerek önce 450 milyar Dolara, ardından 2002'de 480 milyar Dolara çıkmıştır. Günümüzde bu açığın 500 milyar Dolara yaklaştığı bilinmektedir. Cari işlem açığının, GSMH'nin yüzde 4'ünden fazla olduğu ülkeler, "ağır borçlu ülke" (highly indebt nations) kapsamındadır. ABD cari denge açıklarının, Amerikan GSMH'sine oranının günümüzde yüzde 5'i aştığı ve yüzde 6'ya doğru yol aldığı dikkate alınırsa, ABD'nin ağır borçlu ülkelerin başında yer aldığı anlaşılar.

Dış denge açıklarını karşılamak konusunda bir yol, yabancı ülkelerle yapılan ithalatın kısılmasıdır. Diğer yol ise, yabancılara yapılacak mal ve hizmet ihracatını arttırmak suretiyle ihracat gelirlerinin yükseltilmesidir. Bir yandan yabancılara yönelik harcamaların sınırlandırılması diğer yandan da yabancılardan sağlanacak gelirlerin artırılabilmesi için Dolar paritesindeki inişten yararlanmak uygun bir döviz kuru politikasıdır.

"Depreciation" başta dış ticaret açığı olmak üzere cari işlemler dengesi açıklarının giderilmesinde yararlıdır. Doların dış piyasalarda alım gücünün azalması nedeniyle ithalat kısıtlanılmakta, değer kaybeden Dolar karşısında dolaylı olarak güçlenen yabancı paraların satın alma gücünün artması nedeniyle ihracat tırmanmaktadır. Ancak uygulamada çok sayıda örnek olaydan anlaşılacağı gibi, dış denge açıklarının bütünüyle döviz kurlarındaki ayarlamalarla kontrol altına alınması

kolay değildir. Bu yöndeki başarı, ihracatın ne ölçüde arttırılabileceği ve/veya ithalatın ne ölçüde sınırlandırılabilceği ile ilişkilidir.

Amerika'nın yoğun dış ticaret ilişkisine sahip olduğu ülkelerin başında, Avrupa, Japonya ve Güney Doğu Asya ülkeleri gelmektedir. Bu ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, şimdi Dolar karşısında değer kazanan ulusal paralarıyla Amerika'dan daha çok mal ve hizmet ithal edilip edilmeyeceği konusunda bilgi verebilmektedir. Örneğin, başta Almanya gelmek üzere Avrupa ülkelerinde 2003 yılı büyüme beklentileri, 2002 yılının da altında kalmıştır. Kaldı ki Almanya'da 2002 yılında ancak sıfıra yakın bir büyüme gerçekleşmiştir. Euro kullanan oniki Avrupa ülkesinin 2002 yılı ortak büyüme oranı, yüzde 0.9'dan yüzde 0.6'ya gerilemiştir. Petrol ithalatına önemli ölçüde bağımlı olan Avrupa Birliği'nde bütçe açıkları bulunmaktadır. Vergi gelirleri yetersizdir. Büyümenin finansmanı önemli bir sorundur. Ayrıca işsizlik bir problemdir. 2002 yılında yüzde 0.7 küçülen Japon ekonomisinin de 2003'te ancak yüzde bire yaklaşan düşük bir marjla büyüdüğü tahmin edilmektedir. Yukarıda anlatılmaya çalışıldığı gibi sözü edilen ülkelerdeki ekonomik durgunluk, harcama olanaklarındaki daralmaya, dolayısıyla ithalat harcamalarının da sınırlandırılmasında etkindir. Açıklanan nedenlerle Dolar'daki değer kaybının, bu ülkelerle yapılacak mal ve hizmet ticaretinde, Amerikan ihraç ürünlerine ne ölçüde talep yaratacağı konusu tartışmalıdır. Öte yandan hızlı ekonomik büyüme

sürecindeki diğer ticari ortakların, Dolar kurundaki değişmeden ne ölçüde etkilendiğinin araştırılmasında yarar vardır. Örneğin 2002 yılında Çin’de büyüme oranı yüzde 8.5’tir. Rusya’da yüzde 5.5’tir. Yine Hong Kong, Singapur ve Tayvan’da pozitif ekonomik gelişmeler söz konusudur. Dolardaki değer kaybının, Amerika’nın yoğun dış ticaret ilişkisinin bulunduğu en başta Çin başta olmak üzere Doğu Asya ülkelerine yapabileceği mal ve hizmet ihracatını ne ölçüde artırabileceği tahminde bulunmak istersek, Dolar değerindeki azalmanın

Amerika’ya beklediği kadar ihracat kazancı sağlamayabileceği sonucuna varabiliriz. Çünkü, söz konusu ülkelerin ulusal paralarının dış değerleri, doğrudan doğruya Amerikan Dolarına bağlıdır. Dolar düşerse, onlar da değer kaybeder. Böylece, dış ticareti teşvik edeceği belirtilen kur avantajı ortadan kalkar.

Yapılan değerlendirmelerin ışığı altında, Dolardaki dış değer kaybının, Amerikan ihracat gelirlerinin artırılmasında çok da önemli rol oynamadığını söylemek mümkündür. Öte yandan konuya diğer yönden de yaklaşılabilir. Bir başka deyişle güçsüz Doların Amerikan ithalat giderlerini ne ölçüde azaltılabileceği düşünülebilir.

“Depreciation” yani Doların değer kaybetmesi ve kurunun Euroya göre düşük kalması, Amerika’nın Euro bölgesinden yapacağı ithalatı azaltması açısından yararlıdır. Bu nedenle bölgeye dahil oniki Avrupa ülkesi, Doların Euro üzerinde yarattığı baskılara tahammül etmeye çalışmakta ve Amerika’ya yapabilecekleri ihracatın daha da kısıtlanmasını önlemek için Euronun dış piyasalarda değer kazanmasının gerçekleşmesini engellemek istemektedir.

Son günlerde Yuanın revalue edilmesi yönünde baskılar bulunmaktadır. Bunun gerçekleşmesi durumunda Amerika’nın Çin’den yaptığı ithalat azalabilir. Günümüzde iki ülke arasındaki ticaretten kaynaklanan Amerikan dış ticaret denge açığı, 50 milyar Dolara yaklaşmıştır. Dolayısıyla Yuanın dünya fiyatının yükselmesi ile Amerikan dış ticaret denge açığı üzerindeki baskının azalması söz konusudur. Ancak bu yönde de tartışmalar bulunmaktadır. Çünkü bir süre önce Çin, ABD kamu kağıtlarına yoğun yatırım yaparak Doların daha da fazla düşmesini önledi. Böylece ABD’nin Çin’den yaptığı ithalatı sürdürmesini sağladı. Öte yandan Japon Merkez Bankası, döviz piyasalarından geçen yıl 180 Milyar Dolar satın alarak Yen’in, Dolar karşısında aşırı oranda değer kazanmasını engelledi. Dolayısıyla dolaylı olarak Yen karşısında değerini koruyan Doların, gönüllü ihracat kısıtlaması gibi ticaret anlaşmaları dışında, Japonya’dan yapılacak ithaltı önleme olanağı sınırlıdır.

Bütün bu yapılan açıklamalara dayanarak Dolardaki dış değer kaybının başta dış ticaret olmak üzere ABD cari işlem denge açıklarını karşılamak konusunda yeterince etkili olamayacağını söylemek mümkündür. Hatta, daha da kötüsü, belki de ekonomik büyüme gerekçesiyle Amerikan ithalatının ve ithalat harcamalarının daha da artması söz konusudur. Bu durumda Dolardaki değer kaybının uygulamada hangi yönden dış açıkları karşılamada etkinlik sağlayabileceği hususunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda konuya ithalat maliyetleri açısından yaklaşılabilir.

Çalışmanın başında belirtilmiş olduğu gibi, Amerikan Doları, çeşitli temel malların satın alınmasında ortak hesap birimidir. Ekonomik büyümeyi sağlamak için gerekli temel mallar; en başta petrol demir, çelik ve benzeri Dolarla alınıp, Dolarla satılmaktadır. Bu malların fiyatlarının değişmediği varsayımı altında, Doların değer kaybetmesi ABD açısından ithalatın maliyetini azaltmaktadır. Çünkü, bu mallar şimdi diğer paralara göre daha düşük değerli olan Amerikan

Dolarıyla satılmaktadır. İthalat harcamalarındaki dolaylı gerileme, Amerikan dış ticaret denge açığının küçülmesinde etkili olabilir.

Dolar Kuru ile Bütçe Açıkları Arasındaki İlişki

Cari işlem denge açıkları yanında ABD'nin önde gelen bir başka sorunu, dev boyutlara varmış bütçe açıklarıdır. Bütçe açıklarının açık finansman kaynakları ile kapatılması politikasının sürdürülmesi sonucunda açıkların daha da tehlikeli boyutlara ulaşabileceği anlaşılmaktadır. ABD ekonomisi, 2002 sonu itibarıyla 2500 milyar Dolar civarındaki bütçe açığıyla karşı karşıyadır. Yapılan tahminlere göre bu açığın, 2005 yılı sonunda 3500 milyar Dolara yaklaşması beklenmektedir. Bu durum, bütçe açıklarının Amerikan GSMH'sına oranının, yüzde 30'a çıkması anlamına gelmektedir. ABD için bütçe açıklarının azaltılması bir süre önce bir amaçtı. Ancak daha sonra terörle mücadele gerekçesi ile bu amaçtan vazgeçildi.

Bilindiği gibi bütçe açıklarını karşılamanın en uygun yolu, kamu gelirlerinin artırılması ve/veya kamu harcamalarının azaltılmasıdır. Ancak, Bush yönetiminde, ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi gibi ekonomik amaçlar yanında siyasi yönden izlenen politikalar da harcamaları özendirici rol oynamaktadır. Son yıllarda başta Afganistan ve Irak gelmek üzere çeşitli merkezlerle yapılan askeri müdahaleler, savaş başlangıcında silahlanmaya, savaş sonrasında da yeniden yapılandırmaya yönelik olarak yeni harcamaları gerektirmektedir.

Bütçe açığının, harcamaları kıstak yerine, kamu gelirlerinde sağlanacak artışla telafi edilebileceği düşünülebilir. Ancak, işsizliğin azaltılması ekonomik büyümenin sağlanması gibi hedefler, vergilerin artırılması yerine vergi indirimlerinin uygulanmasına dönüşmüştür.

Bush yönetiminde sağlanan vergi indirimleri, Amerikan halkına daha fazla tüketme olanağı sağlamaktadır. Doların değer kaybının oynadığı rol burada devreye girmekte ve tüketim harcamalarının yabancı ürünler yerine yerli ürünlere yönelmesini temin etmektedir. Tüketim harcamalarında yaratılan fazlalığın, yurtiçi üretimi de teşvik edeceği düşünülmektedir. Ancak burada; yani ekonomik büyüme sürecinde karşılaşılabilecek en büyük tehlike, Amerikan mal ve hizmetlerine yönelik talebin artması sonucunda enflasyon oranının yükselmesidir. Yurtiçi enflasyon seviyesindeki artış, ihraç mallarının fiyatlarını yükselterek ihracatın azalmasına ve yabancı

malların yerli mallardan ucuz olması nedeniyle ithalatın artmasına yol açar. Bu durum, kısır döngü halinde dış ödeme denge açıklarının sürmesine neden olabilecektir. Yapılan araştırmalar, olası enflasyonu önlemek için talebin baskı altına alınması yerine üretim maliyetlerin düşürülmesinin yeğlendiğini göstermektedir. Günümüzde Amerikan mevduat faiz oranları, son 45 yılın en düşük düzeyindedir. Bu durum, bir yandan elde edilen gelirlerin yurtiçi tüketime yönelik olarak harcanmasını, diğer yandan da yatırım maliyetlerinin düşürülmesini sağlamaktadır. Ayrıca, düşük faiz oranları, Amerika'ya yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını özendirmek ve hızlandırmak konusunda uygun bir teşvik sayılabilir. Kısaca belirtilmesi gerekirse, amaçlandığı şekliyle üretim maliyetlerinin düşürülmesinde hem "depreciation" hem de azalan faiz oranları rol oynamaktadır. Bir yandan başta petrol gelmek üzere üretim için gerekli temel girdiler dış piyasalardan ucuzlayan Dolarla ithal edilebilmekte, diğer yandan da gerileyen faiz oranları sayesinde yatırım maliyetleri inişe geçebilmektedir.

Günümüzde ABD'nin izlediği döviz kuru politikası, Amerikan ekonomisini canlandırmayı ve Amerika'nın dış rekabet gücünü arttırmayı amaçlamaktadır. Afganistan ile Irak'ın yeniden yapılandırılması konusundaki girişimler de Amerika'ya o bölgelerden ucuz girdi sağlanması ve bu bölgelere yapılacak ihracattan gelir elde edilmesi konusunda yardımcıdır.

Amerikan bütçe açıklarının azaltılmasına yönelik politikanın bu açıkların giderilmesine ne ölçüde katkı sağlayacağı diğer ekonomik politikalara

uyum sağlanmasına bağlıdır. Bu bağlamda; öncelikle dış ticaret, döviz kuru, ekonomik büyümenin finansmanı gibi politikaların, bütçe politikası ile uyumlaştırılması önem kazanmaktadır.

Yukarıda söyleyeceklerimizi daha açık olarak şu şekilde ifade edebiliriz: Düşük maliyetlerle dönen üretim çarkları, yurtiçinde üretim fazlasının elde edilmesini sağlayabilir. Bu sırada Doların değer kaybetmesi Amerikan dış rekabet üstünlüğünün artmasında rol oynamakta ve ürün fazlasının ihracatını kolaylaştırmaktadır. Bu yolla yabancı ülkelerden elde edilecek dış ticaret kazançlarının, Amerikan iç ve dış denge açıklarının bir ölçüde karşılanabilmesinde önemli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

ABD'nin günümüzde özellikle deniz aşırı ülkelerde yeniden yapılandırma ile ilişkili inşaat sektörüne yönelik yatırımlara ağırlık vermesi, hem işsizlik sorunu çözmek, hem de üretimi düşük değerli Dolarla ithal edilen demir, çelik, petrol gibi dolaylı yoldan maliyet azaltan girdilerle gerçekleştirmek açısından akılcı bir yoldur. Ancak, işlerin planlandığı gibi yürüyüp yürümeyeceği ayrı bir konudur. Örneğin, yakın geçmişte petrol fiyatları yükseldi. Gerçekten de 2003'ün ilk yarısında varil başına ham petrol fiyatı 20 Dolar dolaylarındaydı. Daha sonra yükseldi. Örneğin, Ocak 2004'te 30 Dolarla çıktı. Petrol fiyatındaki artış, Amerikanın üretim maliyetlerinin düşürülmesine yönelik isteklerinin gerçekleşmesini engellemektedir. Ayrıca başka sorunlar da ortaya çıkabilir. Örneğin, temel mal üreticileri, Dolar karşılığında mal satmaktan vazgeçebilir. Nitekim Irak, 2000 yılı sonlarına doğru

aldığı bir kararla petrolünü, Dolar yerine Euroyu referans olarak satmayı kararlaştıran ilk ülkedir. Yine OPEC'in üyelerinden İran ve Suriye, Irak benzeri politika izlemek hazırlığına geçmişti.

Bütün bu anlatılanlardan sonra Dolardaki gerilemenin, dolaylı olarak bütçe açıklarının karşılanmasına katkısı sağlayacağı kuşkuludur.

Dolar Kuru ile Borçlanma Arasında İlişki

Amerikan iç ve dış denge açıklarının karşılanmasında, özellikle diğerlerinin yeterli olmaması durumunda, bir başka yol olarak daha fazla borçlanma olasılığından söz edilebilir. Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi ABD bugün, zaten dünyanın en ağır borçlu ülkesidir.

Yurtiçi tüketimi özendiren önlemler ile en alt düzeylerde seyreden mevduat faiz oranları, yurtiçi tasarruf eğiliminin düşmesine neden olmaktadır. İç finansman kaynakları yetersiz olunca uluslararası sermaye hareketleri aracılığıyla, yabancı ülkelere fon akışı sağlamak ve her zaman olduğu gibi iç ve dış denge açıklarını geleceğe yönelik Dolar taahhüdü ile kapatmaya çalışmak belki de en akılcı yoldur.

Gerçekte düşük değerli Dolar, aşırı derecede dış borcu olan ABD açısından, borçla ilgili taahhüt ve yükümlülüklerin azaltılmasında son derece elverişlidir. Özellikle Dolar, bugüne göre daha fazla değerliyen Dolara endeksli hazine bonosu, çeşitli tahviller gibi menkul değer ihraç etmek suretiyle sağlanan borç kaynaklarının değeri, bugün Dolardaki değer kaybı sayesinde azaltılabilmektedir. Bu durum, söz konusu değerleri o gün satın almış bulunan yabancı kurum ve kuruluşların alacaklarının bir bölümünün yitirilmesi anlamındadır. Bütün bu gelişmelere rağmen yabancı merkez bankaları ile diğer yabancı kurum ve kuruluşların elindeki ABD hazine kağıtlarının toplamı, 2003 yılında bir önceki yıla göre yüzde 20 oranda artarak 850 milyar Dolara erişmiş bulunmaktadır. Öte yandan ABD özel sektör tahvillerinin yaklaşık yüzde 30'unun ve hisse senetlerinin yüzde 15'inin yabancıların elinde olduğu bilinmektedir.

2000'lerin başında yaşanan ekonomik durgunluk ile hem faiz oranlarının, hem de Dolar kurunun düşmesi nedeniyle borç sağlama araçları büyük ölçüde itibar yitirmiştir. ABD'nin en önemli ekonomik göstergelerden biri olan Wall Street

Borsasında işlem hacmi daralmış ve borsa 2002'de kayıpla kapanmıştır. Borsadaki düşüş, üç-dört yıldan bu yana durdurulamamıştır. Özellikle, 2002'de borsada yaşanan kayıplar dışında 2000 sonrasında çok sayıda şirket iflas etmiştir. Bu açıklamaların ötesinde, Amerikan yönetiminin 11 Eylül terör hareketinden sonra, yabancılara yönelik aldığı önlemler sonucunda ülkeden sermaye kaçıışı başlamıştır. Çünkü, çıkarılan yeni yasa, Amerikan yönetimine, yabancıların kazançlarına ve servetlerine gerektiğinde el koyabilme yetkisi tanımaktadır.

Yukarıda anlatılmaya çalışıldığı gibi, belirtilen koşullarda yurtiçi kaynakların yanında, dış finansman kaynakları da yetersiz kalmaktadır. Bu durum, büyümenin nasıl finanse edileceği sorusunun büyük önem kazanmasına yol açmaktadır. Açıkların karşılanmasında geriye kalan seçenek, geçmişten bugüne alışılageldiği şekilde Fed'in karşılıksız Dolar basma sürecine hız kazandırması ve ekonomik büyümeyi fazladan yaratan Dolarlarla finanse ederek sürdürmesidir. Ancak, bu yöntem de Amerika'nın ekonomik açıdan tasarladıklarına uygun değildir. Çünkü karşılığı bulunmayan Dolarların doğurduğu baskı sonucunda yükselmesi beklenen enflasyon oranları, cari işlem ve bütçe açıklarının daha da büyümesinde bir etkidir.

Dolardaki Değer Kaybının Türk Ekonomisine Bazı Etkileri

Türkiye'nin dış ticaretinin yüzde 50'den fazlası Avrupa Birliği ülkeleriyle gerçekleştirilmektedir. 2002 yılı sonu itibarıyla ihracatımızda AB'nin payı yüzde 51.5, ithalatımızda ise yüzde 45.5'tir. Aramızdaki dış ticarete Euro kullanılmaktadır. Ancak, Dolara göre değer kazanan TL bazındaki bu kazanç, AB'den yapılan ithalat sonucunda azalmaktadır. Diğer yandan, başta Almanya gelmek üzere diğer AB ekonomilerinde günümüzde hakim olan ekonomik durgunluğun uzun dönemde sürmesi halinde Türkiye'nin AB'ye yapacağı ihracatın azalması söz konusudur. Dolayısıyla Euro cinsinden elde edeceği ihracat gelirleri de düşecektir. Çünkü, Euro bölgesinde büyümeye geçilmemesi ve buna rağmen düşürülmeyen faiz oranları, bu ülkelerde yatırımların daha da azalmasına ve ithalatın düşmesine neden olacaktır. Ancak, Türkiye'nin AB'ye yönelik ihracat sonucunda kazandığı Euro, Dolara çevrildiğinde, Dolar cinsinden kazançların artacağı söylenebilir.

Diğer yandan, dünya piyasalarında Dolarla alınıp satılan temel malların fiyatlarının aynı kalması kaydıyla, ithal girdilere yapılacak Dolar türündeki

ödemeler, Liranın Dolar karşısında değer kazanması nedeniyle azalacaktır. Bu durum, üretim maliyetlerinin düşmesinde, yatırımların ivme kazanmasında çok olumlu bir gelişmedir. Bir başka yönüyle, Türk parasının Dolara karşı değer kazanması moralleri yükseltmektedir. Geleceğe yönelik ekonomik beklentilerin pozitif olması, ekonomik dengeler açısından olumludur. TL'nin Dolar karşısında değer kazanması, Türkiye'nin borç stokunun GSMH'ya oranının TL cinsinden görünümün değişmesine yol açmaktadır. Nitekim geçtiğimiz yıl iç ve dış borç stoku itibarıyla toplam borcun GSMH'ya oranı Dolar cinsinden yüzde 85.1'dir. Aynı borç stokunun TL cinsinden görünümü ise belirtilen yılda yüzde 79.3'tür. Aynı oranlar sırasıyla bir önceki yıl, yüzde 81.7 ve yüzde 88.7 şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla son bir yıl içinde TL'nin Dolar karşısında reel olarak değerlendirilmesi Borç/GSMH oranını yaklaşık 8 puan aşağıya çekmiştir. Borcun GSMH'ya oranının azalması önemli bir göstergedir. Borcun sürdürülebilir olması, ekonomi politikalarında radikal bir değişimi gerektirmemesi anlamına gelmektedir. Bunun ötesinde, Türkiye'nin dış itibarı göstergesi olan kredi notunun yükselmesine yardımcı olmaktadır. Bu söylenenlerin ötesinde, dönemsel olarak kurlardan sağlanacak avantajlar veya dezavantajların orta ya da uzun dönemde geçerli olmayacağını söylemek uygundur. Dolayısıyla, uluslararası döviz piyasalarındaki gelişmelere göre Türk ekonomisinin ileride bazı risklerle karşılaşması veya bu risklerden uzaklaşması söz konusudur.

Sonuç

Dünya piyasalarında Dolar daha nereye kadar düşebilir sorusu, merak edilen bir konudur. Bu soruya piyasa ekonomisi açısından cevap verilirse, arz fazlası olduğu sürece, düşüş de sürecektir denilebilir. Öte yandan, Amerikan Hükümeti açısından başka faktörlerin etkisinin bulunmadığı varsayımı altında, Dolar basarak dünyayı Dolara boğma politikası sürdürüldükçe ve açıktan finansmana hız verildikçe Doların değer yitirmeye devam edeceği söylenebilir. Bunun ötesinde, Dolar kurundaki değişimler diğer ülkelerin Dolar arz ve talebiyle ilgili tutumlarına bağlıdır. Dünya ülkeleri toplam resmi rezervleri içinde Dolar cinsinden tutulan resmi rezervlerin payı, 2001 yılında yüzde 68.3'tür. Özellikle Japonya ve Çin dünyanın en çok rezerv tutan ülkeleridir. 2000 yılı itibarıyla bu iki ülkenin, 350 milyar Dolar kadar Dolar cinsinden dış rezervi bulunmaktadır. Diğer Asya ülkelerinden Hong Kong, Singapur, Tayvan ile Kore'de de Dolar cinsinden rezervler 300 milyar Dolar dolaylarındadır. Yine, AB'nin Dolar türünden resmi rezerv toplamı 400 milyar Dolardır. Sözü edilen ülkeler, Doları elden çıkarma yarışına girerlerse, Dolar daha da değer kaybeder. Ancak, bu düşük bir olasılıktır. Çünkü, Dolar paritesi düşünce söz konusu ülkelerin birikimlerindeki rezervlerin değeri de düşmektedir. Nitekim, günümüzde Doların daha da değer kaybetmesini önlemek için merkez bankaları yoğun bir biçimde dünya piyasalarından Dolar ve Dolara endeksli değerler satın almakta ve döviz piyasalarına yoğun bir biçimde müdahale etmektedir.

Dolar daha da düşerse neler olur şeklindeki soruyu yanıtlarsak: Çeşitli merkez bankalarındaki Dolar türündeki birikimlerin, Dolara göre daha değerli olan bir rezerv; örneğin Euroya çevrilmesi isteği güçlenebilir. Bugün, bu tür bir eğilim zaten başlamış bulunmaktadır. Örneğin, Rusya, Çin hatta Venezuela dış rezervlerini Dolar/Euro karışımı şeklinde değiştirmektedir. OPEC ülkeleri de petrolü Euro ile satmayı planlamaktadır. Euroya talep artarsa ne olur? Kuşkusuz Avrupa Para Birliği büyük ölçüde sarsılır. Çünkü, Maastricht Anlaşması uyumlaştırma kriterleri, Euro bölgesine yönelik, enflasyon oranları, uzun dönem faiz oranları, döviz kurları, bütçe açıkları ve kamu borçlarının GSMH'ya oranı gibi değerlerle ilgili sınırlayıcı özellikler taşımaktadır. Kriterler bir yana bırakılsa dahi Avrupa Merkez Bankasının dünya likidite ihtiyacını karşılamaya çalışması şeklindeki bir girişim zaten Euronun başaşağıya düşmesine neden olacak koşulları ortaya çıkaracaktır. Neler olabileceği

zamanla görülebilecektir. Bunun ötesinde bazı tahminler yapılabilir. Çünkü düşük Dolar politikası, bugüne özgü yeni bir politika değildir. 15 Ağustos 1971 tarihinde; Altın-Dolar konvertibilitesinin son bulmasından sonra Dolar inişe geçmiştir. Mark ve Yen, Dolar karşısında dolaylı olarak değer kazanmıştır. Paritelerdeki değişikliğe bir tepki OPEC'ten gelmiştir. Ham petrol fiyatı, 1973 yılı öncesinin dört katı kadar yükseltilmiştir. Petrol krizlerinin yaşandığı 1970'li yıllar, dünya ekonomisinin stagfasyona girişini anımsatır. İşsizlik ve enflasyon bir arada yaşanmış ve dünya ticaret hacmindeki daralma, uluslararası ekonomik işbirliğini çözmüştür. Dileğimiz eski günlere dönmemesi şeklindedir.

Bütün bu anlatılanların sonunda şu söylenebilir: Dolardaki değer kaybı süreci, merak ve endişeyle izlenmektedir.

Kaynakça

- Andersen, Torben, Bollerslev (2000) : "DM-dollar volatility ; intra-day activity patterns, Journal of Finance
- Cashin, P., Cespedes L., Sahay R., (2003) "Commodity-exporting countries and their exdange rates" Finance and Development, spring
- Galati Gabriele, Ho Corrinne (2001) "Macroeconomic news and the Euro/dollar exchange rate" BIS Working Papers, No 105,
- Gruben, C.William (1997) : Exchange Rates, Capital Flows and Monetary Policy in a Changing World Economy, Kluwen Academic Publishers
- Güneş Hürşit (2004) "Dolar mı düşüyor, Euro mu yükseliyor"?
- Özbek Dilek, (1999) : Uluslararası Para Sistemi Teori ve Politika, İmaj yay. ISBN : 975-7852-61-9
- Özbek Dilek, (1999) : Dış Ticarete Yeni Korumacılık, Tez Büro
- Özbek Dilek (1999) : "Uluslararası Rezerv Seçimindeki Kriterler ve Euroya yönelik bir değerlendirme" Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.
- Öztrak Faik (2004) "Döviz kurunun borca azizliği"
- Törüner Yaman (2003) : Bizimkiler bunlardan haberdar mı?
- Yeager, B., Leland (1966) : International Monetary relations, Theory, History and Policy, Harper and Row.

Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler

Kasım 2000 Likidite Krizi ve Şubat 2001 Finans Krizi sonrası IMF destekli bir Ekonomik İstikrar Programına ek olarak, ekonomi yönetiminde politik müdahaleleri asgari düzeye indirebilmek için BDDK ve Kamu İhaleleri Üst Kurulu gibi 10 Üst Kurul kurmuş, ilaveten, Bankalar Kanunu, Hazinesin İç Borçlanma Kanunu ve Merkez Bankası’nın Bağımsızlığı Yasası gibi kurumların özerkliğinin ve Türkiye’de siyasi istikrarın sağlanmasının müspet etkileri, ayrıca Ekonomik Programda mali disipline uyulmasının piyasalara güven vermesi sonucu Türk ekonomisi düzlüğe çıkmak üzeredir. Ekonomide son durumu ele almadan önce 2002 ve 2003’teki gelişmeleri özetleyelim.

2002’de Ekonomik Durum:

2002 yılı için hedeflenen yüzde 3’lük GSMH büyüme hızı, yüzde 7,8’lik bir artış göstermiş, yıl boyunca Dolar fiyatının 1,5 milyon TL dolayında seyretmesinin de müspet etkisiyle, 2002 yılı için hedeflenen GSMH 166 milyar Dolar yerine yaklaşık 182 milyar Dolar, Fert Başına Gelir (FBG) de hedeflenen 2316 Dolar yerine 2609 Dolar olarak gerçekleşmiştir (Bakınız. Tablo-1). Yıllık enflasyon 2001’deki yüzde70’li seviyelerinden, 2002’de TÜFE’de yüzde 29,7, TEFE’de yüzde 30,8’e gerilemiştir.

2003 Yılı Gerçekleşme Tahminleri:

Dolar fiyatının 1,4 milyon TL dolayına gerilemesi sonucu, GSMH Büyüme Hızı yüzde5 iken, GSMH hedefi 200 milyar Dolar’dan 238 milyar Dolar’a (2002’den 2003’e yüzde 31 artış), FBG 2826 Dolar’dan 3366 Dolar’a (2000’ye göre yüzde29 artış) revize edilmiştir. İthalat 68.7 ve ihracat ise 46.9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

2004 Yılı Hedefleri:

(Bakınız, Tablo-1’in son kolonu). GSMH yaklaşık 262 milyar Dolar, FBG 3645 Dolar, Satınalma Gücü Paritesine (SGP) göre FBG 8200 Dolar, GSMH büyüme hızı yüzde5, yıllık enflasyon hızları da TÜFE ve TEFE’de de yüzde12’şer, İthalat 75 milyar Dolar (yüzde 11,5 artış), ihracat ise 51,5 milyar Dolar (yüzde 12,3 artış) olup, Dış Ticaret Açığı 23,5 milyar Dolar, Cari İşlemler Dengesi (CİD) Açığı da -7,6 milyar Dolar’dır. CİD Açığı / GSMH oranı da yüzde -2,9 hedeflendiği için (2000’de bu oran yüzde -4,9 idi) 2004’te bir döviz krizi beklenmemektedir. Çünkü, bu oran yüzde4’ü geçmediği sürece Türkiye’de bir döviz krizi olmaz. Zaten, 2002’den 2003’e Merkez Bankası (MB) döviz rezervleri 26,7 milyardan 33,6 milyar Dolar’a çıkmıştır.

2004 yılı Devlet Bütçesi ise: Harcamalar 160,9 katrilyon (ktr) TL; Transferler 108,2 ktr (66,1 ktr. faiz ödemesi), Cari Harcamalar 45,2 ktr. TL (28,6 ktr. Personel Giderleri), Yatırım ise 7,6 ktr. TL’dir. Gelirler 114,5 ktr. TL (Vergiler 99,2 ktr. TL). 2003’ten 2004’e Bütçe Harcamaları içinde, Transferler / Harcamalar yüzde 68’den yüzde 67,2’ye (Faiz Ödemeleri / Harcamalar yüzde 41,9’dan yüzde 41,1’e), Cari Ödemeler / Harcamalar yüzde 27,3’ten yüzde 28,1’e, Yatırımlar / Harcamalar yüzde 4,6’dan yüzde 4,7’ye, Vergi Gelirleri / Harcamalar yüzde 61,5’ten yüzde 61,6’ya, Faiz Ödemeleri / Vergiler yüzde 68,1’den yüzde 66,7’ye, Harcamalar / GSMH’de yüzde 39,5’ten yüzde 38,3’e hedeflenmiştir. Bu durum 2004 bütçesinin de bir transfer ve cari harcamalardan oluştuğunu ve bütçe esnekliğinin yok denecek kadar az olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu oranlar Ekonomide görülen başarıların hala bıçak sırtında olduğunun bir göstergesidir.

Türkiye’deki ekonomik durumu bir yıl öncesine göre mukayese ettiğimizde;

- GSMH Büyüme Hızı Ocak-Eylül 2003 döneminde yüzde 5,2 artmış,
- 2003’te Yıllık Enflasyon TÜFE’de yüzde 18,4, TEFE’de yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiş, Ocak 2004’te ise bu oranlar sırası ile yüzde 16,2 ve yüzde 10,8’e inmiştir.
- 2002’den 2003’e İç Borç Stoku 149,9 katrilyon TL’den 194,4 katrilyon TL’ye (94 milyar Dolardan 138,9 milyar Dolara) çıkarak Dış Borç Stokuna (142 milyar Dolar) yaklaşmıştır.
- İmalat Sanayiinde Kapasite Kullanım Oranı Aralık 2002’de yüzde 76,5 iken, Aralık 2003’de yüzde 80’e (Özel Sektörde yüzde 71,7’den yüzde 79,6’ya) çıkmış,
- İmalat Sanayii üretimi 2001 yılında yüzde -9,9 gerilemiş iken, bu oran 2002’de yüzde 10,8’lik bir artışa dönüşmüş, Ocak-Kasım dönemi; 2002’de yüzde 10,2, 2003’te de yüzde 8,5 artmıştır.
- 2003 yılında ihracat yüzde 30, ithalat da yüzde 33,3 artmıştır. İhracat ve ithalatımızda, sırasıyla AB’nin payı yüzde 52 ve yüzde 46’dır. 21,9 Milyar Dolarlık toplam Dış Ticaret Açığının sadece yüzde 32,4’ü (7.1 milyar Dolar) AB ülkeleriyle, yüzde 20,1 (4,4 milyar Dolar) KEİ Ülkeleriyle, yüzde 19,2’si

Prof. Dr. Emin Çankıcı
Çankaya Üniversitesi
İİBF Öğretim Üyesi

(4,2 milyar Dolar) Uzak Doğu (Diğer Asya) Ülkeleriyle, yüzde 15,1'i (3.3 milyar Dolar) Diğer OECD Ülkeleriyle ve yüzde 5.5'i da (1,2 milyar Dolar) İslam (İKT) ülkeleriyledir. Demek ki, Dış Ticaret Açığının tek sebebi AB ile yapılmış olan Gümrük Birliği değildir.

- Toplam ihracatımızda Almanya'nın payı yüzde16, ABD yüzde8, İngiltere yüzde7,8, İtalya yüzde6,8, Fransa yüzde6, İspanya yüzde3,8, Hollanda da yüzde3,2'dir. 2003 yılında ihracat artışı

beklenenin üzerindedir. Ancak bu artışın yaklaşık yarısı veya toplam artışın üçte biri, Dolara göre aşırı değerlendirilmiş olan Euro ve Sterlin gibi paralarla yapılmış olan ihracatın düşük değerli Dolar ile hesaplanmasındandır. Nitekim, Ocak-Eylül 2003 döneminde ihracat artışı yüzde 34 olduğu halde, aynı dönemdeki ihracat miktar indeksi artışı yüzde 21,8'dir.

- Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımlarında 2002'de 1 milyar 32 milyon Dolarlık giriş, 55 milyon Dolarlık çıkışla net DYS girişi 977 milyon Dolar iken, 2003 Ocak-Kasım döneminde ise -439 milyon Dolar çıkış ve 458 milyon Dolar giriş olduğu için net DYS girişi sadece 19 milyon Dolar'dır. Dünyada 2002'de DYS yatırımı stoku 7,1 trilyon Dolar'dır. Türkiye'nin payı ise yüzde0,3 (binde 3) ile 18,6 milyar Dolar'dır. (Detaylı bilgi için bakınız Çankaya Gündemi Dergisi, sayı 15, Ekim 2003).

- HM'nin Ocak 2004 Finansman Tablosuna göre, 2003'te Toplam Borç Servisi (Faiz ve Anapara geri ödemesi) 108 milyar Dolardan (97 milyarı iç borç, 11 milyar Doları dış borç), 2004'te 127 milyar Dolara çıkacaktır (116 milyar Doları iç borç, 11 milyar Doları da dış borç). Böylece 2003'te Toplam Borç Servisinin yüzde 91'i İç Borç Servisine gitmektedir. 2003'te Hazine içerden 90 milyar Dolar borçlanmış, 97 milyar Dolar iç borç geri ödemesi yapmışken (İç Borçları Geri Çevirme Oranı -IBGÇ- yüzde 93 iken = piyasaya 7 milyar Dolar bırakmış), 2004 hedefi ise, Hazine 116 milyar Dolar iç borç ödemesi yapacak 102 milyar Dolarlık iç borçlanmaya gidecektir (IBGÇ=yüzde 88).

- 2003 Devlet Bütçesi: Bütçe Harcamaları 140 katrilyon TL, Gelirleri 100,2 katrilyon TL olup, Bütçe Açığı da -39,8 katrilyon TL'ye (28,4 milyar Dolar) ,(SGK açıkları 15,9 katrilyon (ktr) TL= 11,4 milyar Dolara) ulaşmış, Toplam Faiz Harcamaları ise 58,6 ktr. TL'dir. Bu durumda;
- Toplam gelirlerin (100,2 ktr) yüzde 58,6'sı ve Vergi gelirlerinin (84,3 ktr) yüzde 69,5'i faiz ödemelerine (58,6 ktr. TL) harcanmıştır (2002'de bu oranlar sırası ile yüzde 68 ve yüzde 78 idi).
- Toplam faiz ödemelerinin (58,6 ktr) yüzde 90'ı (52,7 ktr) İç Borç (138,9 milyar Dolar) faiz ödemelerine, sadece yüzde 10'u da (5,9 ktr) Dış Borç (142 milyar Dolar) faiz ödemelerine gitmiştir.

Sonuç:

Bütçede ve iç borçları çevirmede nispi bir iyileşmeye rağmen, Türkiye'nin esas meselesi dış borç stoğundan çok, iç borç stoğudur. Kamu kesiminde (Devlet, KİT'ler, Belediyeler ve BİT'lerde) aşırı israfı azaltacak, tasarruf ve verimliliği artıracak yapısal tedbirler ile özelleştirme ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele konularında daha hızlı adımlar atılması gerekmektedir. Bu konularda daha hızlı hamleler yapılmadığı sürece enflasyonla mücadelede ve büyümede elde edilen başarılar kalıcı olamaz. Bütçe Açığı / GSMH oranı yüzde 11 seviyesinden yüzde 4'ün altına indirilene kadar talepteki bir canlanma ve döviz fiyatları artışları (ithalatın yüzde 89'u üretim ve yatırım mallarından oluştuğu için iç fiyatlara yansıtılacak) normal seviyelerine ulaştığında enflasyon hızındaki düşüşün devam etmesi çok zor görülmektedir.

NOT:

Bu makaledeki tablo her ay revize edilecek ve metin güncelleştirilerek Çankaya Üniversitesi'nin web sayfasında yayınlanacaktır. Türkiye'de ve Türk Cumhuriyetlerinde ekonomik gelişmeler ile Türkiye-AB ilişkilerinde 1959-2004 dönemi gelişmeler hakkında detaylı bilgi için, bakınız: *Prof. Dr. Emin ÇARIKCI, EKONOMİK GELİŞMELER ve TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ, Akçağ Yayınevi, Ankara 2004.*

TABLO-1. TÜRKİYE'DE BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER: 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004 (P)
GSMH (Milyar Dolar)	201,4	144,0	181,7	238,1 (G)	261,7
Fert Başına Gelir (FBG), Dolar	2986	2101	2609	3366 (G)	3645
- Satınalma Gücü (SGP) ile FBG, \$	6212	5738	6158	7600 (E)	8200 (E)
GSMH Büyüme Hızı (%)	6,3	- 9,5	7,8	5,2 Eylül	5,0
- İmalat Sanayii Üretimi (% Değişme)	5,6	- 9,9	10,8	8,5 Kasım	6,0
•Kapasite kullanım oranı (%)	78,2	73,6	76,7	80,0 Aralık	-
Tüketici Fiyatları (TÜFE), %	39,0	68,5	29,7	18,4 (*)	12,0
Toptan Eşya Fiyatları (TEFE), %	32,7	88,6	30,8	13,9 (*)	12,0
Emisyon Hacmi (Trilyon Lira)	3772	5282	7636	10676	
Bütçe açığı (Katrilyon Lira)	-13,7 21,9 Milyar \$	-29,8 24,8 Milyar \$	-41,7 27,8 Milyar \$ (1)	-39,8 28,4 Milyar \$ (1)	-46,4
Sos. Güv. Kur. Açığı (Katrilyon TL)	-4,5 7,2 Milyar \$	-8,4 7 Milyar \$	-13,3 8,9 Milyar \$ (1)	-15,9 11,4 Milyar \$ (1)	-16,0
İç Borç Stoku (Katrilyon Lira)	36,4 58 Milyar \$	122,2 101 Milyar \$	149,9 99 Milyar \$ (1)	194,4 138,9 Milyar \$ (1)	-
Bütçe Açığı / GSMH (%)	-10,9	-16,9	-15,2	-11,2	-11,1
Bütçe Harcamaları / GSMH (%)	37,4	46,0	42,9	39,2	38,3
İhracat (% Artış)	2,8	12,3	12,0	30,0	12,2
İthalat (% Artış)	32,7	-25,7	+22,8	+33,3 (2)	11,6
İthalat (Milyar Dolar)	-54,5	-41,5	-50,8	-68,7 (2)	75,0
İhracat (Milyar Dolar)	27,8	31,3	35,1	46,9	51,5
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar \$)	- 26,7	- 10,1	-15,8	-21,9	23,5
İhracat / İthalat, (%'si)	51,0	77,0	69,0	68,2	68,7
Bavul Ticareti (Milyar Dolar)	2,9	3,0	4,1	3,6 Kasım	4,2
İhracatımızda AB'nin Payı, %	52,2	51,6	51,5	51,9	-
İthalatımızda AB'nin Payı, %	48,8	44,6	45,5	45,8	-
Hizmet Gelirleri (Milyar \$)	27,5	21,9	20,0	19,4 Kasım	-
Hizmet Giderleri (Milyar \$)	-15,0	-13,8	-13,2	-7,4 Kasım	-
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI (Milyar\$)	-9,8	+3,4	-1,8	-4,2 Kasım	-7,6
Direkt Yabancı Sermaye (Milyar\$)	1,7 (3)	3,3	0,6	+0,5 Kasım (3)	-
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	119,6	115,1	131,6	142,0 Eylül	-
MB Döviz Rezervleri (Milyar \$)	19,6	18,7	26,7	33,6	-

(P): DPT 2004 yılı program hedefleri; (G): DPT 2003 yılı Gerçekleşme Tahmini; (E): E.Çarıkçı.

Not: 2003 yılına ait Ay'ların yanındaki rakamlar Ocak ayından itibaren kümülatiftir.

(*) Ocak 2004'te TÜFE %0,7, TEFE %2,6 artmış; Yıllık bazda ise TÜFE %16,2'ye, TEFE %10,8'e inmiştir.

(1) Ortalama Dolar kuru 2000'de 627 bin TL, 2001'de 1,2 milyon TL, 2002'de 1,5 ve 2003'te ise 1,4 milyon TL'dir.

(2) İthalatımızda ara malları ve hammaddelerin payı %73, sermaye malları %16 ve tüketim malları da %11'dir.

(3) Net Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımı girişi 19 Dolardır. Türkiye'den çıkan -439, giren 458 milyon Dolar olup, Türkiye potansiyeline ve emsallerine göre dünya da en az DHS yatırımı çeken ülkedir.

Kaynak: DİE, DPT, MB, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları Dokümanları, Şubat 2004.

Derleyen: Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Çankaya Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi.

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Ticaret ve Yatırım Politikaları

Prof. Dr. Emin Çarıkçı
Çankaya Üniversitesi
İİBF Öğretim Üyesi ve
MTO Ticaret ve Yatırım
Politikaları Komisyonu
Türkiye Temsilcisi

140 ülkedeki iş dünyasını temsil eden Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commers = ICC = MTO), Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organisation=WTO=DTÖ) WTO Bakanlar Konferansı toplantılarında ele alınacak uluslararası ticari ve hukuki yasaların hazırlanmasını sağlar. Bu yasaların oluşumunda üye ülkelerin hükümetleri, MTO temsilcileri ve komisyon temsilcilerinin görüşlerinden yararlanır.

MTO Ticaret ve Yatırım Politikaları Komisyonu 22 Ekim 2003 günü, saat 10-17 arası Paris'teki merkezinde, İsveçli Lars Anell'in başkanlığında toplanarak 10-14 Eylül 2003 döneminde Meksika'nın Cancun şehrinde yapılmış olan WTO 5. Bakanlar Konferansının sonuçlarını ve gündemindeki konuları tartışarak değerlendirdi. Temmuz 2003 itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülke sayısı 147'ye ulaştı.

Bilindiği gibi, DTÖ'nün Meksika'da Cancun şehrindeki toplantısı, kotalar, hizmet ticareti ve Singapur konuları (ticarette engellerin azaltılması, ticaret ve yatırım, kamu alımlarında, ticaret ve rekabette şeffaflık) üzerinde müzakereleri hızlandırmayı ve özellikle tarım ürünlerine uygulanan devlet desteklerini azaltma konusunda bir sonuca ulaşmayı hedeflemişti. Ancak birçok konuda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin müzakerelerde geri adım atmaması sonucu Cancun Toplantısı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Cancun Toplantısında hiç olmazsa tarım ürünlerine uygulanan devlet desteklerinin azaltılması ve zengin ülke pazarlarının fakir ülkelere açılması bekleniyordu. Çünkü, gelişmiş ülkeler (GÜ'ler),

özellikle ABD ve AB ülkelerinin tarımsal ürünlere yapmakta olduğu yıllık sübvansiyonlar (destekler) tutarı 300 milyar Dolara yaklaşmaktadır.

Bu konuda 1999 yılında ABD'deki Seattle, 2001'de Katar'daki Doha Kalkınma Gündemi toplantılarında yapılan tartışmalarda da bir sonuca varılamamıştı. Tarımsal ürünlere verilen destekler konusunda her ülke kendine göre haklı, başkasına göre haksız görülmekle beraber, burada esas mesele gelişmiş ülkelerin kendi çiftçilerine verdikleri, neredeyse günde bir milyar Doları tutan desteklerinin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini perişan etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Zaten gelişmekte olan ülkeler, sanayi malları ihracatında, ne fiyat ve ne de kalite bakımından, gelişmiş ülkelerle başa çıkacak durumda değildirler. İlaveten, gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünlerinde de yurt içinde ithal ürünleri karşısında da gelişmiş ülkelerdeki aşırı desteklerden dolayı haksız rekabete uğrayarak rekabet güçleri azalmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü toplantılarında sanayi malları ve hizmet ticaretinde serbest ticaret savunulduğuna göre, gelişmekte olan ülkelerin de bu serbestinin ve gümrüklerin sıfırlanmasına tarım ürünlerini de dahil etmeleri, gelişmiş ülkelerlerde aşırı desteklerden dolayı zararına bir fiyatla (bir çeşit gizli dumping) ürün ihraç eden çiftçilerin zararının karşılanmasına karşı çıkmak gelişmekte olan ülkelerin en tabi hakkıdır. Fakat, gelişmiş ülkeler bu konuda yan çizmeye devam etmektedir.

Tarım ürünleri ticaretinde ortaya çıkan bu başarısızlık, sanayi malları ile hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi müzakerelerine de olumsuz etki yapmaktadır. Sonuçta, gelişmiş ülkelerlerin de zarar göreceği bu ortam, gelişmekte olan ülkeler arasında ticari bloklaşmayı ve ikili ticaret anlaşmalarının gelişmesini kaçınılmaz hale getirecek, her konuda dünya ticaretinin serbestleştirilmesi çabaları da büyük bir sekteye uğrayacaktır.

Dünya mal ticaretinde yüzde altı (800 milyar Dolar) dolayında bir paya sahip olan tekstil ve hazır giyim ürünleri ticaretinde de gelişmiş ülkelerler, kendi sanayilerini korumak amacıyla bazı kısıtlayıcı tedbirler almış ve bu ticareti tarım ürünleri gibi ayrı düzenlemelere tabi tutmuştur.

Tekstil ve hazır giyim konusunda daha çok miktar yönünden kısıtlamalar (kotalar) uygulayan gelişmiş ülkelerler, bu sektörün ticaretini belirleyen miktar anlaşmalarını düzenlemek için Dünya Ticaret Örgütü Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşmasını (Agreement on Textiles and Clothing – ATC) yürürlüğe koymuşlar ve bu sektördeki tüm kısıtlamaları 1 Ocak 2005'ten itibaren kaldırma taahhüdünde bulunmuşlardır. Buna rağmen, gelişmiş ülkelerin (başta ABD, Japonya, Almanya, İtalya ve benzeri olmak üzere) iplik dokuma sektöründeki yatırımlarını sürdürdükleri gözlenmektedir.

Diğer taraftan, 2001'deki Katar'daki Doha Toplantısında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş olan Çin tekstil ve hazır giyim ihracatçısı gelişmekte olan ülkelerin korkulu rüyası haline gelmiştir. Çünkü, Çin ekonomisinin 2000-2002 dönemi çekmiş olduğu yıllık ortalama Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımı 47.1 milyar Dolar, 2002'de 52.7 milyar Dolar (Türkiye'ye 40 yılda giren doğrudan yabancı sermayenin yaklaşık 3 misli) seviyesinde seyretmektedir. Çin, 2003 sonuna kadar 500 milyar Dolarlık doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekecektir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu astronomik rakamı Çin'in en son teknolojileri transferi ve pazarlama teknikleri sağlamaktadır. Zaten, dünyanın en ucuz işçiliğine sahip olan bu ülke ile tekstil konusunda rekabet edebilmek çok zordur. Ancak, Dünya Ticaret Örgütü'ne girmiş olan Çin, sanayi malları ithalatında gümrük vergilerini indirerek ekonomisini dış rekabete açmak zorunda olduğu için, Türkiye gibi yarı sanayileşmiş ülkelere de bir ihracat kapısı ve ümidi açmış olacaktır.

2005'ten itibaren Çin rekabetinden çekinen birçok AB ülkesi, ABD ve Japonya, son yıllarda başta tekstil olmak üzere bir çok yatırımını Çin'e ve diğer ucuz işgücüne sahip olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine kaydırmaya başlamıştır.

Özetlersek, Milletlerarası Ticaret Odası'nın son komisyon toplantısında, başta tarım ürünleri ticaretinde olmak üzere, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda çok kötümser bir hava estir. Fransa'nın Devlet Politikası Enstitüsü Direktörü ve Paris'teki Dünya Bankası Enstitüsü'ne de danışmanlık yapan Dr. Pierre Sauv   Dünya Ticaret Örgütü Cancun Toplantısındaki başarısızlığın sebepleri üzerinde sunmuş olduğu tebliği bu kötümserliğe tuz biber ekti.

Sauv  , Dünya Ticaret   rg  t   Bakanlar Toplantılarında yönetim ve taktik sorunlardan dolayı   o   kez yarı başarı sağlandığı, Cancun Toplantısındaki başarısızlığın zaten beklenen bir sonuç oldu  , sürpriz olmadığı şeklindeki değerlendirmesiyle s  ze başladı.

Bu başarısızlığa yol açan sebepleri, konjonktürel ve yapısal sorunlar olmak üzere ikiye ayıran konuşmacı, konjonktürel faktörleri politik etkenlere ve ekonomik konjonktürün olumsuz durumuna başladı. Yapısal sorunlar ise, çok karmaşık olan uluslararası ticari meselelerde politikacıların (bakanların) uzla  malarının çok ender olduğu ve ele alınan konuların ülke menfaatleri doğrultusunda kolayca politize edildiği için uzman m  zakarecilere daha çok zaman ve daha çok yetki tanınması gerektiği, Dünya Ticaret   rg  t   Bakanlar Toplantılarının ise her iki yılda bir yerine 3-4 yılda bir toplanmalarının daha makul ve gerçekçi olacağını ileri sürdü.

Zaten, bu toplantılarda gelişmekte olan ülkelerin beklentileri çok az karşılanmakta, bir çok gelişmekte olan ülke ise uzman yetersizliğinden dolayı karmaşık ticari konularda karar veremediği için bu ülkelerin dış ticaretten sorumlu bakanların toplantılarda varılan uzlaşmaları imzalamalarını nasıl bekleyebiliriz diye bir soru sordu, Dr. Sauv  .

Dr. Sauv , ilaveten, Singapur Konusu'nun (Singapore Issue)  ok hantal bir yük olduğu ve bu konuların bir paket olarak değil, ancak tek tek ele alınarak bir sonuca bağlanması için gayret sarfedilmesiyle bağarı sağlanabileceği ve bu konuda mesafe alınabileceğini savundu.

Ayrıca Dr. Sauv , Dünya Ticaret  rg t  toplantılarında 147  ye ülkenin anlaşmasının çok zor olduğu, bu ülkelerin ana yüzde 20'sinin toplantılara zaten hazırlıksız geldiği, bu gelişmekte olan ülkelerin varılan uzlaşmaları veto etmeye yetkilerinin kaldırılması gerektiğini de ileri sürdü.

Son komisyon toplantısında yukarıdaki tartişma ve

değerlendirmelere ilaveten, toplantının gündeminde bulunan aşağıdaki konuların metinleri üzerinde komisyon üyelerinin görüşlerine başvurularak bu metinler revize edilmeye çalışıldı.

Bunlar;

- "Cancun Başarırsızlığı  zerine Komisyon Görüşü"
- "Antidumping Politikası  zerine Milletlerarası Ticaret Odası'nın Görüşü" (   nc  gözden geçirme)
- "Uzman Kişilerin (Profesyonel, Teknik ve Yönetici)  lkeler Arasında Serbest Dolaşımı Konusunda Milletlerarası Ticaret Odası Görüşleri"

• "Dünya Ticaret  rg t  Müzakerelerinde H k met Alımlarında şeffalık üzerinde Milletlerarası Ticaret Odası Tavsiyeleri"

• "Ticaret ve  evre" konusunda yeni bir çalışma grubu oluşturulması için bir başkan seçildi.

Toplantıda ortaya çıkan bazı önemli değerlendirmeler ise;

• Tarım  r nleri ticaretine ilişkin anlaşmazlıkların giderilememesinden dolayı, global serbest ticaret anlaşmasının imzalanması tehlikeye girmiş, toplantının ev sahibi olan Meksika Dışışleri Bakanı'nın Dünya Ticaret  rg t  müzakerelerinin tekrar rayına oturup 31 Aralık 2004'te tamamlanmasına ilişkin sunmuş olduğu uzlaşma planının gerçekleşmesinin, bırakın 2004 sonuna, 2006 yılı sonuna bile yetişmesinin çok zor olduğu,

• 1 Ocak 2005'ten itibaren, tekstil ve hazır giyimde, sanayileşmiş ülkelerin kotaları otomatik olarak kaldırmayacakları, kotaları kaldırsalar bile, bu ürünlerin ihracatçısı olan gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmiş ülkelerin i  pazarı korumaya yönelik ek tedbirlere başvurabilecekleri endişesi doğmuş, neticede gelişmekte olan ülkeler, tekstil ve hazır giyim ihracatında da, aynen tarım ürünlerinde olduğu gibi, büyük güçlüklerle karşılaşacakları kanaati hasıl olmuştur.

Komisyon, yukarıdaki konulara ait metinlerin daha da olgunlaşması tartişmaları için, gelecek toplantının 19 şubat 2004 günü yapılmasına karar verdi.

Türkiye’de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunları ve Çözümleri Üzerine Görüşler

Dil öğretiminin kapsamı bir bakıma, dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi dört temel becerinin tümü olarak düşünülebilir. Ancak, bu temel becerilerin ayrı ayrı mı yoksa tümleşik olarak mı kazandırılmalarının daha uygun olacağı, önemsel ağırlıklarının hangi oranlarda tutulacağı ve aşağıda açıkladığımız ilgili öteki konularda öğrenmeyi araştıran ruhbilimcilerin ortaya koydukları kuramlardan gene ruhbilimci, ruhdilbilimci ve dilbilimcilerin yabancı dil ya da ikinci dili öğrenme ve öğretme konularında ileri sürdükleri yeni kuramlar, öğrenci ve öğretici olarak bu alanda bulunan herkesi çok yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle, iyi bir yabancı dil öğretim kuramının dil öğrenme kavramlarının tümüne eğilerek öğrenenlerin gereksinim ve koşullarını karşılayabilir olması gerekmektedir.

Kimse bir şeyi denemeden daha iyi öğrenemez ve deneyim kazanamaz. İşte kuramcı ile uygulamacı arasındaki fark budur. Dil öğretmenleri doğal olarak kendilerini uygulamacı olarak görürler. Kuramcılarsa onlar için belirli alan ve zamanlarda neleri yapıp yapamayacakları konusunda yönergeler üretirler. Uygulayıcılar için kuram, bir anlamda, ulaşılması olanaksız bir fikir, ya da gerçek yaşamda uygulanma ortamı olmayan önkoşullar olarak görülmektedir. Oysa ki “kuram”dan amacımız dil öğretiminin felsefesi; bir bakıma onun altında yatan temel düşüncedir. Dolayısıyla onun dil öğretiminin uygulama aşamasında da işlevleri vardır. Niçin uygulama yaparız, dersler niçin planlanır, derslikler nasıl kullanılır gibi konuların yanısıra dil öğretimine yönelik değer yargılarının oluşmasını, ayrıca dil öğretmenin vermek zorunda olduğu günlük kararlarda bile kuram egemendir. Bir dil öğretmenin söz konusu kuramları ne denli bildiğini ve onlara inanıp inanmadığını zümre toplantıları, seminer ve alana yönelik konferanslardan daha çok sınıf içindeki etkinliklerden anlayabiliriz. Dil öğretmenlerinin eğitilme, denetlenme ve gerekli görülen konularda yeniden bilgilendirilmeleri, müfredat programının planlanması, ders kitaplarının yazılma ya da seçilmeleri, hangi programın (genel amaçlı yabancı dil, özel amaçlı yabancı dil, akademik amaçlı yabancı dil gibi) uygulanacağı ve ne tür araç gerecin tercih edileceğine ilişkin bir takım konular vardır ki buralarda da son sözü *kuram* söyler. Biz burada, kısaca, yabancı dil öğrenim ve öğretimi sürecini doğrudan ilgilendiren temel bileşenleri açarak sırasıyla öğrenci, toplumsal ve ekonomik etmenler, eğitim ortamı, doğru sesletim, dört temel beceri, yapı ve dilbilgisi, ders kitapları, araç-gereçler, yöntem, teknik ve yaklaşımlarla

öğretmen konumunu ve ayrıca yabancı dil öğrenmeyi zorlaştıran olumsuz durumları ülkemizin koşulları içerisinde değerlendirmeğe çalışacağız.

1. Öğrenci

Yabancı dil öğrenen bir kimse bireysel olarak sorunlarla içiçedir ve daha başlangıçta, kafası öğrenimle öğrenenin öngörülen nitelikleri konusunda yanıtlanması gereken sorularla doludur. Bu konuda akla gelen ilk soru ise yabancı dil öğrenecek kişinin dil öğrenmeğe yatkın ve uygun bir yaşta olup olmadığıdır. Öte yandan anadilinin bilincinde olup anadilini ve kurallarını çok iyi bilen bir öğrencinin güdüleme yoluyla yabancı dili iyi öğrenebilecek uygun kişiler arasında yer aldığı gibi bir görüş de vardır. Hangi yaşta olurlarsa olsunlar, öğrencilerin niçin o yabancı dili öğrenmekte olduklarını bilmeleri onları güdüleyecek; böylelikle bir amaçları olduğunun bilincine varacaklardır. Öğrencilere, soruları doğru yanıtladıkları, isteyerek bir etkinlikte bulundukları, bir yanlış düzelttikleri ya da akılcı sorular sordukları zaman isteklendirici sözlerle teşekkür edilmeli. Yaptıkları hatalar hoş karşılanmalı, heveslerini kırmadan doğruları sezdirilmelidir. Arkadaşları arasında açıkça eleştirilen, yanlış yüzüne vurulan öğrenci olumsuz tepki gösterebileceği gibi derse olan ilgisini de büsbütün yitirebilir. Soru sorulduğunda öğrenci, doğru yanıtı vermekte zorlanıyorsa öğretmen bir takım ipuçları vererek ya da yanıtın bir bölümünü kendisi söyleyerek öğrencinin hatırlamasını ve ders içi etkinliklere daha dikkatli katılmasını sağlayabilir.

Öğrencilerin kişilikleri yanısıra genlerle getirdikleri bazı bireysel öğrenme özellikleri de önem taşır. Kimileri görerek, kimileri duyarak, kimileri her ikisiyle de, kimileri de hareket halindeyken öğrenirler.

İşte bu bakımdan öteki bireysel ayrıcalıklar kadar özellikle Gardner’ın ortaya koyduğu “çoklu zeka kuramı”nın da dikkate alınması gerekecektir. Öğrencinin davranış, tepki ve öğrenim biçimlerinin önceden bilinmesi, olası sorunları daha ortaya çıkmadan önleyebilir.

Prof. Dr. Cengiz Tosun
Çankaya Üniversitesi
Hazırlık Okulu Müdürü

2. Toplumsal ve Ekonomik Etmenler

Bu tür etmenlere gelince, öğrenilen yabancı dile karşı gösterilecek bir tepki, ya da olumlayıcı bir yaklaşım öğrenciyi doğrudan etkiler. Ailenin ekonomik durumu da yabancı dil öğrencisini oldukça etkileyen bir neden olup tavsiye edilen ya da özenilen teyp, radyo, müzik seti, video, kaset-çalar, bilgisayar vb. gibi araç-gereçlere sahip olanlarla bunları alamayanlar hatta ders kitaplarını bile almakta zorlanan

öğrenciler arasında başarı ve güdülenme yönlerinden önemli farklılıkları ortaya çıkarır. Gerekli araç gerece fazlasıyla sahip olan, her yıl birkaç kez ailesiyle yurt dışına gidebilen öğrencilere karşı, bunlardan yoksun olanlar olumsuz eğilimlerini yabancı dil derslerine boş vererek gösterebilirler.

Aslında, devlet bütçesinden eğitime ayrılan pay çok yetersiz kaldığından küçük şehir ve kasaba okullarına modern teknoloji giremiyor ya da girmesi çok uzun bir zaman alıyor. Bazı okullarda bunlara raslansa bile kullanmasını bilen ve sorumluluğu üstüne alacak birisi bulunmadıkça demirbaş malzeme olarak bir köşede saklı tutulmaktadır. Belki de zaman zaman deneme amaçlı kullanıldıkları da oluyordur. Anadolu'nun çoğu okullarında diplomalı yabancı dil öğretmenlerinin sayı olarak gereksinimi karşılayamadıkları bir gerçektir. Bu nedenle pek çok okulda yabancı dil derslerine, o dili bildikleri varsayılan kimseler yalnızca dersler boş geçmesin diye sokulmaktadır. Dolayısıyla gerek veli gerekse öğrenci tarafından bu dersler ciddiye alınmamakta dahası, gereksiz ve yararsız görülerek angarya sayılmaktadır.

3. Ortam

Burada öncelikle ilk aklımıza gelen okullardır: Özel okullar ve devlet okulları. Özel okullar maddi bakımdan daha avantajlı oldukları için bina, ortam, öğretmen, araç-gereç ve nitelikli eğitim yönünden

devlet okullarıyla karşılaştırılmazlar. Sınıflarda belirli sayıyı aşmayan öğrenci durumu, daha aydın ve zengin bir kesimden gelen çeşitli olanaklara sahip öğrenci grubu, yurt dışından getirilip kendi ana dilinde eğitim yapan öğretmenlerle, devlet okullarında başarılı olupta daha çok para kazanmak için buralara gelip çalışan öğretmen ve yöneticiler yabancı dilin öğrenilmesine olumlu katkılar sağlarken tam bunun tersi koşullara sahip olan birçok devlet okulunda da başarısızlık yaşanmaktadır. Kalabalık sınıflar, öğretmen ve modern araç-gereç eksikliği, iyi yetiştirilmemiş ya da güdülenimini kaybetmiş devlet memuru tipli öğretmen ve yöneticiler, bu başarısızlığın nedenleri arasındadır.

Devlet okulları bağımsız olmayıp herşeyi devletten beklemekte, bilinen olanaksızlıklarıyla yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönetmelik ve yönergeleriyle eğitimi sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bütçeleri sınırlıdır, doğrudan para harcayarak birşey alamazlar. İstedikleri öğretmeni işten atıp istediklerini atayamazlar. Siyasal nedenlerle Bakanlık gereksinim olan yere öğretmen atamazken gereksinim olmayan yere daha fazla öğretmen gönderebilmektedir. Ortaokul ve liselere yeterli sayıda yabancı dil öğretmeni bulunamazken 8 yıllık zorunlu eğitimle birlikte 4. sınıfta yabancı dil eğitimine başlanarak her okulda yabancı dil öğretmenine duyulan ihtiyaç en az % 35 oranında *artmıştır*.

4. Doğru Sesletim

Öğrenciye örnek olması gereken yabancı dil öğretmenleri sesletim hataları yapmakta, örneğin Türkçede olmayan bazı sesleri Türkçede bulunan seslerle karşılamakta sözcük ve tümce vurgularına dikkat etmeyerek, sesletim kurallarından habersiz görünmektedirler. Dolayısıyla öğrenciler de aynı hataları tekrarlayarak yabancı dil öğrenmeye çalışmaktadırlar. Film, televizyon, radyo gibi teknolojik araçlar yoluyla o yabancı dilin nasıl konuşulduğunu duyup anlayan öğrenciler basit bir karşılaştırmayla öğretmenlerinin içine düştükleri durumu görüp onlara olan güvenlerini kaybetmekte ve bundan olumsuz etkilenmektedirler.

5. Dört Temel Beceri

Dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak bilinen dört temel beceri, yetersiz eğitilmiş öğretmenler yüzünden ikiye inmekte, okuma ve yazma olan bu iki beceri de doğru dürüst öğretilmemektedir.

Günümüzde bile dilbilgisi ve çeviri öğretim yöntemiyle eğitim yapan ve okuduğu her cümleyi çeviren ya da çevirten öğretmenlere raslanmaktadır. Dinleme ve konuşma gibi çok önemli öteki beceriler görmezden gelinmektedir. Bunlara neden olan daha çok ÖSYM'nin, bazı kurum ve üniversitelerin yaptıkları yabancı dil sınavlarına dinleme ve konuşmayı katmamış olmalarıdır. Oysaki bunların her birisinin nasıl öğretileceği, hangi araç gereçten nasıl yararlanılacağı, bunların nasıl test edileceği, bu amaçla sınıf içinde hangi etkinliklere ne denli sıklıkla yer verileceği gibi yöntemle ilişkin bilgiler üniversitelerde, yabancı dil eğitimi bölümlerinde öğretilmektedir.

6. Yapı ve Dilbilgisi

Cümle kalıplarıyla İngilizcenin yapısını öğretmek, dilbilgisinin önemli bir bölümünü oluşturduğu için bu beceri, dilbilim ve öğretim konusunda sağlam bilgiler gerektirir. Yabancı dilin yapısı temelde anadilden bir hayli farklı olduğundan öğrencilerin bu konuda düşünecekleri yanılgılar önceden bilinir ve onu pekiştiren alıştırmalar zamanında yapılsa sorunlar daha aza indirgenebilir. Anadilinin olumsuz etkisi en çok bu alanda görülmektedir. Hazır kalıpların dışına çıkarak özgün cümleler yapmaya çalışan bir öğrenci, büyük olasılıkla Türkçe söz diziminin etkisinde kalarak sözdizimsel hatalar yapacaktır. Karşılaştırmalı dilbilimin verilerinden yararlanan bir yabancı dil öğretmeni kolayca bu sorunun üstesinden gelebilecektir. Ayrıca, zamanlarda yapılan yanlışların da örnek karşılaştırma ve alıştırmalarla düzeltilmeleri olanağı vardır. Her zaman anadiliyle yabancı dil arasında birebir karşılık aramanın doğru olmayacağı, her dilin kendine özgü özellik ve farklılıklarının bulunabileceği bazı şeylerin tartışmasız kabul edilmesinin gerekeceği öğrencilere söylenmelidir. *“Modal”lar* ve *“aspect”* konusunda çıkacak olan sorunlar da aynı yöntemle çözümlenebilir.

7. Ders Kitapları ve Araç-gereçler

Hiç bir ders kitabı tüm beklentilerimizi karşılayamaz. O nedenle seçilen ders kitabının birtakım noksanlıklarının olduğu önceden kabul edilerek bunları tamamlamak üzere bazı çalışmaların ve ek materyal hazırlamanın gerekliliği akılda tutulmalıdır. Genellikle okutulacak kitaplar ya Milli Eğitim Bakanlığı'na belirlenir ya da zümre bir kitap seçer. Eğer öğretmene bu olanak tanınmış ve o da bir ders kitabının değerlendirilmesinin nasıl yapılacağını biliyorsa,

yapacağı şey, kitapların hiç birini beğenmese bile onların arasından amaca göre en uygun olanını seçmek olacaktır. Materyali hazırlamak kadar kullanmak ta önem taşır. Ne gereğinden fazla materyalle öğrenciyi biktırmalı ne de çok az materyal kullanıp eksikler bırakmalıdır. Materyal gerektiği yerde gerektiği kadar kullanılmalı ki konuları öğrenmeyi kolaylaştıralım derken zora sokmayalım.

Kullanılacak materyal ders planında belirtilmeli, önceden hazırlanarak planlı ve amaca uygun bir biçimde kullanılmalıdır. Materyal hazırlama bir beceri ve bilgi işidir. Öğretmen bu konuda kendini yetiştirmek zorundadır.

8. Yöntem, Teknik ve Yaklaşımlar

Yabancı dil öğretmeni en son öğretim yöntemlerini yakından tanımalı ve sınıf içi etkinliklerinde bunları rahatça kullanabilmelidir. Özellikle bu etkinliklerin daha öğretici ve çekici olması için değişik teknikleri amaca uygun olarak kullanmak önemlidir.

Öğretmen yabancı dil öğretim, yöntem ve yaklaşımlarının altında yatan felsefe ve gerekçeyi iyi bilmeli ki izlediği belirli bir yöntemin neyi amaçladığını, kendisini ve öğrencilerini nereye yönlendireceğini önceden görebilmeli, gerekirse amacı gözden kaybetmeden yöntemden yöntemle geçerek değişik teknikler uygulayabilmelidir.

Unutulmamalıdır ki yöntem tek başına her şeyi çözüme ulaştırmaz. Öğretmen, onun yalnızca bir araç olduğunu bilerek gerekli önemi almalı; bilgiyi insancıl bir yaklaşımla deneyimlerinden yararlanarak doğru zamanda, doğru yerde, gerektiğinde, gerektiği kadarını aktarmalıdır. Hangi yöntemin kullanılacağı konusunda öğrencilerin bilgi düzeyi, kullanılan ders kitapları, elde bulunan araç-gereçlerle birlikte öğretmenin ulaşacağı hedefler dikkate alınmalıdır. Bunları göz önüne almadan seçilecek olan yöntem başarıyı olumsuz etkileyebilir.

9. Öğretmen

Yabancı dil öğretmeni programın en vazgeçilmez ögesidir. Onun beceri ve kişiliği, öğrenme koşullarının yaratılmasında aracı olmaktadır.

Öğretmenin becerisi iki etmene bağlıdır:

1) Öğrettiği yabancı dil düzeyi için yeterli ve 2) yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntem, teknik ve yaklaşımlar konusunda iyi eğitilmiş uzman bir eğitimci olmak. Türkiye’deki gibi bazı ülkelerde de öğretmenler bir bakıma pek iyi yetişmemekte, kaynakların yetersiz ya da sayıca az olması nedeniyle özellikle yabancı dil öğretmenleri öğrettikleri yabancı dilin konuşulduğu ülkeyi ziyaret ederek, insanlarını, kültürünü tanıma ve öğrenip öğretmeğe çalıştıkları dili iletişim amaçlı kullanarak kendilerini sınama olanaklarını bulamamaktadırlar. Ayrıca ülkelerindeki eğitim sisteminin karmaşık ya da tam yerleşmemiş olması yüzünden bu alandaki öğretmenler özellikle iletişim konusunda öğrettikleri dilde eksikli olduklarını bilmekte ve kendilerini yetersiz bulmaktadırlar. Eldeki modern araç-gereçlere karşın öğrencilerin öğrendikleri yabancı dildeki başlıca örnek, öğretmenin öğrettiği dildir. Öğrencinin yabancı dil düzeyi, öğretmenin ona verebildiğiyle sınırlı olup daha ötesine geçemez. Bu nedenledir ki yabancı dil öğretmenleri doğru dürüst yetiştirilmeli, mezuniyetlerinden sonra da dil düzeyi ve bilgisini yenilemeli, geliştirmeli, öğrenmeye ve uzmanlaşmaya gönüllü olmalıdırlar. Her yabancı dil öğretmeni *Ölçme ve Değerlendirme* konusunda iyi bir eğitim almalıdır ki başarı ve başarısızlığı doğru olarak ölçebilsin. Hemen hemen her alanda sorunların bulunması ve yeni sorunların ortaya çıkması doğaldır. Zaten bu nedenle bizler çalışır ve çözümler üretiriz. Ne denli çok güçlüklerle savaşırsanız, onları alt edersek, o denli güçlü, güvenli olur deneyim kazanır ve kendimizi geliştiririz. İyi öğretmen olmak bu güçlüklerden başarıyla çıkmakla gerçekleşir.

Sonuç

Türkiye’de genel olarak yabancı dil öğrenmeyi zorlaştıran olumsuz koşulları şöyle sıralayabiliriz.

1. Ulus olarak ayrı kültür, din ve dil ailesi içinde bulunmak,
2. Yabancı dil öğrenme konusunda tarihsel bir geleneğimizin olmayışı, (Osmanlı İmparatorluğu zamanında tüm çevirmenlik görevlerini azınlıklar yapmıştır.)
3. Yabancı dil öğrenmeyi toplumsal ya da bireysel gereksinim önceliğinde görmemek,

4. Modern teknolojiye uzak kalmak, araştırma, gezme, dış dünyayı tanıma gibi konularda yeterince istekli bir toplum olmamak, (ilgi, istek ve merak yoksunluğu)

5. Yabancı kültür, başka din, yaklaşım ve fikirler konusunda önyargılı ve korkak olmak,

6. Güçlükler karşısında kolayca pes etmek, hep ertelemek,

7. Okullarda sınıfların kalabalık oluşları,

8. Yeterli düzey ve sayıda yabancı dil öğretmeni eksikliği,

9. Yeterli zaman ve bütçe ayıramamak

10. Yabancı dil öğrenme isteğinin amaca dönüşmemesi,

11. Hata yapıp gülünç olabileceği korkusuyla yabancı dil derslerinde konuşmamak, pasif kalmak.

12. Yabancı dil öğrenebilme konusunda yetenekli olmadığına inanmak,

13. Zorunlu ders saatlerinde verilen eğitimle yetinmek, bunun dışında çalışmamak, yeterince alıştırmak ve ödev yapmamak,

14. Yabancı dil dersleri okullarda zorunlu ders olarak okutuldukları sürece, genellikle öğrenciler bu dersten geçer not alabilecek kadar çalışmakta olduklarından daha doğrusu yabancı dili amaç olarak görmedikleri için kazanılmış bir bilgi ya da o dilde konuşabilme, yazabilme, okuduğunu anlayabilme ya da ana diline çevirebilme gibi yeteneklerin geliştirilememeleri.

Görüldüğü gibi sorunlar ortaya konmuş, tanımlanmış olup nedenleri yazımızda iyice belirtilmiştir. Yapılacak iş, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere yabancı dilin öğrenim ve öğretimini yüklenmiş tüm kurumların yetkili sorumlularının bu sorunları bilerek ve çözümleri üzerinde iyice düşünerek yeni programlar yapmaları ve bu programların başarılı olabilmeleri için bunlara uygun yöntem, personel, araç-gereç, ortam, yaklaşım ve çözümleri ivedilikle uygulamaya sokmalarıdır.

Hastanın kurtulması için daha umut olduğuna inanıyoruz.

İşletme Bölümü

Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü, öğrencinin profesyonel işletmeci olarak yetiştirildiği 4 yıllık yoğun bir program sunmaktadır. Programın amacı, öğrencilere sürekli değişen dünya koşullarına paralel olarak yeterli beceri ve deneyimi verebilmektir. Başarılı işletmeci adayı, ekibi ile birlikte gelecekteki gelişmiş iş dünyasını yönlendirebilme yeteneğini kazanmalıdır. Çağdaş bir işletmecilik eğitimi, öğrencilerin konuları profesyonel düzeyde anlamasını ve esneklik içinde çözüm getirmesini amaçlar. Bu amaçlar çerçevesinde Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü yalnızca geçmiş ve güncel uygulamaları göstermekle kalmaz, ileriye dönük çözümler geliştirme becerisine öncelik tanır. Bu amaçla öğrencilerin doğrudan öğrenme sürecine, ders içi ve dışı tartışmalara ve incelemelere katılmaları sağlanır. Ayrıca, bu çalışmalar uygulamalarla desteklenir. İşletmecilik sürecinde sistem analizlerinin iyi anlaşılabilmesi için, nicel ve nitel boyutlu bilgisayar çözümlmeleri ve uygulamaları

Öğretim Dili: İngilizce

lisans programı içinde yer almaktadır. Böylece bölüm, mezunlarını yurt içi ve yurt dışında, kamu ve özel sektör kurumlarında alacakları görevleri başarı ile yürütmeye hazırlar.

İş Olanakları

İşletme Bölümü mezunlarının yalnız ülkemizde değil yurt dışında da iş bulabilecek formasyonda olmasını hedeflemektedir. Bu programın amacı öğrencilere uluslararası iş piyasasında rekabet edebilecek yetenekler kazandırmaktır. Mezunları ülkemizde başta finans sektörü olmak üzere önde gelen ulusal veya uluslararası firmalarda yönetici adayı olabilecek donanıma sahip olmaktadır.

Prof. Dr. Ergun Kip
Çankaya Üniversitesi
İ.İ.B.F. İşletme Bölüm Başkanı

İşletme Bölümü Lisans Eğitim Programı

Birinci Yıl	İkinci Yıl	Üçüncü Yıl	Dördüncü Yıl	Seçmeli Dersler
İktisada Giriş I-II İşletmeye Giriş I İşletme ve Ekonomi Matematik I-II Davranış Bilimlerine Giriş Hukuka Giriş İşletme Yönetimine Giriş Bilgisayara Giriş İngilizce I-II Türkçe I-II	Muhasebe İlkeleri I-II Yöneyim Araştırmasına Giriş İstatistik I-II Örgütsel Davranış İşletme Uygulamaları İçin Bilgisayar Programlama Üretim ve Faaliyet Yönetimi Örgüt Kuramı İşletme İletişimi Kemal Atatürk İlkeleri I-II	İşletme Finansmanı I-II Pazarlama İlkeleri Yönetim Muhasebesi Yönetim Ekonomisi İş Hukuku İnsan Kaynakları Yönetimi Para, Banka ve Krediler Yöneyim Araştırması Seçmeli Ders	Uluslararası İşletme Yönetim Bilgi Sistemleri Pazarlama Araştırması Stratejik Yönetim ve İşletme Politikaları Proje Yönetimi Denetim İnsan Hakları Seçmeli Ders 1-2-3-4	İşletme İçin İstatistik Programları Uluslararası İktisat Teorisi Kalite Yönetim Sistemleri ve Verimlilik Envanter Planlama ve Kontrol İşletmelerde Öngörü Türk Sermaya Piyasaları ve Menkul Kıymetler Borsası Yatırım Yönetimi Pazarlama Modelleri ve Kararlar Maliyet Muhasebesi Uluslararası Finansman İşletmelerde Benzetim ve Oyun Teorisi İş Ahlakı Yönetim Biliminde Uygulamalar Küçük İşletmeler Yönetimi Toplam Kalite Yönetimi Müzakere Süreci Bağımsız İnceleme ve Araştırma Üniversite Korosu Beslenme ve Egzersiz Masa Tenisine Giriş Aerobik Kondisyon Tiyatro Film Analizi

Cumhuriyetimizin 80'inci Yılında Plastik Sanatlar

Öğr. Gör. Tekin Koçan
Çankaya Üniversitesi

"Eğer uğrunda ömür verilen nice zahmetlere katılanın, göğüs gerilen sanat, insanı ezmek, sömürmek için kullanılırsa, bu durumda sanatın faydasından değil zararından bahsetmek gerekir."

Tolstoy

Ülkemizde 2003 yılında ulusal-uluslararası görsel sanatlar etkinlikleri şöleni yaşandı. İstanbul Bienali, M.Ü. Uluslararası 3. Öğrenci Trienali, Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, 2003 Aydın Doğan Uluslararası Karikatür Yarışması ve İstanbul sokaklarında mizah

dergilerinden, gazetelerden takip ettiğimiz ünlü karikatüristlerin karakterleri yeni boyutları sokaklarda izleyicisiyle buluştu. Sanat galerilerinde sanatçıların sergilerini izledik.

2003 yılını önemli kılan etkinlikler, küresel dünyanın yaşamımızda dil, din, mezhep, ırka dayandırılan toplumlar arasındaki kavga ve savaşlara

Friederike Gross - Almanya
Aydın Doğan Uluslararası
Karikatür Yarışması
Üçüncülük Ödülü (2003)

sürükleyen, bunların sonucu savaşların çıkmasına yol açan bütün bunlara rağmen insanların ortak evrensel dili olan sanatı paylaşıyorlar.

2003 İstanbul Bienali'nin teması şiişsel adaletti. Karikatürist Dan Cameron Milliyet Sanat

Dergisindeki söyleşisinde bienalin temasını şöyle vurguluyor: "İzleyicilerin, bienal temasını olabildiğince açık bir yaklaşımla ele alınmasından yanayım. Sadece tek bir referans, "Şiişsel Adalet" kavramının edebi içeriğine gerçekten uymayabilir. Öte yandan yeni bir tür insancıl davranışın gelecekte mümkün olabileceği düşüncesi üzerinde çalıştığım bu kavramsal çerçevenin özünde yatıyor. Bu fikrin tohumlarını, doğrudan sanatçılardan gelen eserler doğrultusunda attığını söylemeliyim."

İstanbul Bienalinde, sanatseverler, galerilere dönüştürülmüş tarihi mekanlarda iki ay boyunca sanat eserlerinde şiişsel adaleti aradılar.

Yine Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 3. Uluslararası Öğrenci Trienalinin, bienalde olduğu gibi teması (Küresel Dünyada Yaşamak) farklı olmakla birlikte küresel dünyayı anlatıyor. Dünyanın dört bir yanından gelen sanat eğitimi alan öğrenciler çalışmalarını Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde sergilediler. Küresel dünyada uluslar kendi kültürlerini, kimliklerini muhafaza etmeye çalışırken, bir taraftan bilgi çağının evrensel bireylerini eğitime çabası içerisinde. 3. Uluslararası Öğrenci Trienali 26 ülkeden 47 kurum katıldı. Sanat ve tasarım alanında en iyi eğitim veren kurumları bir araya getiren bir sergi gerçekleşti. Küresel bir dünyada yaşamın güç olduğunu vurgulayan trienalin amacı, sanat ve tasarım alanında yaratıcılık eğitimi veren bir kurumun büyük bir dünya döngüsü dışında kalmama ve kendi yaratıcı modeli ile bu döngüyü yaratıcılık adına etkilemek çabası olarak görülebilir.

Eskişehir'de gerçekleştirilen Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu yerli ve yabancı sanatçıların katılımıyla gerçekleştirildi. Sanatçılar toprak, su ve ateşin macerasını izleyiciyle paylaştı.

İstanbul sokaklarında mizah dergilerinden, yazılardan takip ettiğimiz ünlü karikatüristlerin karakterleri yeni boyutları ile izleyiciyle tanıştı. Turhan Selçuk'un "Abdülcanbaz"ı, Salih Memecan'ın "Limon"u, Gürbüz Doğan'ın "Kedi Fare"si, Oğuz Aral'ın "Avanak Abdi"si ve birçok karikatüristin çalışmalarını sokaklarda izleyebildik.

2003 yılında karikatürün Oscarı olarak kabul edilen Aydın Doğan Uluslararası Karikatür Yarışması'nın yirmincisi yapıldı. Birincilik ödülünü Türkiye'den Necdet Yılmaz aldı. Konu sınırlamasının olmadığı yarışmaya 85 ülkeden 1200 sanatçı 3062 karikatürle katıldı. İkincilik ödülünü Çin Halk Cumhuriyeti'nden Xu Li, üçüncülük ödülünü ise Alman sanatçı Friederike Gross aldı.

Sağlıklı Yaşam İçin Egzersiz

Öğr. Gör. Dr. Alpaslan Kartal
Çankaya Üniversitesi
Spor Merkezi Koordinatörü

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, fiziksel, sosyal ve ruhsal olarak kişinin kendini iyi hissetmesidir. Sağlıklı olmak yalnızca hastalık olmaması değildir. İnsanın en üst düzeyde optimal performansı göstermesi, kendini enerjik hissetmesi ve hemen yorulmaması gerekir. "Hastalık olmaması" olarak tanımlanan "sağlıklı olma" ile yetinmeyip, kendimizi en üst düzeyde tutmamız gerekir. Bunu sağlamanın yolu ise, sağlıklı bir yaşam tarzı edinmekten geçer. Uyku, beslenme, dinlenme ve stresi kontrol etme, sigara ve içki içme, fiziksel aktivite gibi alışkanlıklar yaşam tarzımızı oluşturur. Yaşam tarzımız ne kadar sağlıklı ise, yaşam kalitemiz de o ölçüde iyi olacaktır.

Öğretim elemanları toplumda, yaptıkları çalışmalar ve topluma olan olumlu etki ve katkıları ile önemli bir yere sahiptirler. İşlerinin yorucu ve stresli olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle öğretim elemanlarının ve aynı yaşlarda olan tüm yetişkinlerin sağlıklı bir yaşam tarzı edinmeleri esastır. Bu bağlamda düzenli egzersizin yeri yadsınamaz. Yapılan birçok bilimsel çalışmayla sağlık-egzersiz ilişkisi ortaya konmuş ve egzersizin insan sağlığı üzerine olumlu etkileri bilimsel kabul görmüştür.

Egzersize başlamanın hiç kimse için geç olmadığı, basit ve düzenli yürüyüşlerin insan yaşamını uzatacağı bilimsel bir gerçektir. Egzersiz yapan bireyler yüksek tansiyona sahip olsalar ya da sigara içseler bile egzersiz yapmayan bireylere göre daha düşük ölüm oranına sahiptirler.

Sporun sağlığa yararlı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Fakat, yeni spora başlayacak insanların gerekli olan temel bilgilere sahip

olmaları şarttır. Yani, yaşınıza ve fizik kondisyon düzeyinize uygun spor türünü seçmek önemlidir.

Sportif aktivitelerin insan hareket sistemi üzerinde çok büyük yararları vardır:

- Sportif aktivite eklemlerin doğal genişlik derecesinin korunmasına ve gelişmesine olanak sağlar.
- Beslenmeyi ve kıkırdakların yenilenmesini kolaylaştırarak eklemlerin en iyi şekilde korunmasını ve bakımını sağlar.
- Kemik düzeyinde kalsiyum tutulmasını kolaylaştırır. Yaşlı insanlarda sıklıkla görülen osteoporoz hastalığına karşı mükemmel koruma aracıdır.
- Kas dokusunun iyileşmesi sayesinde, sportif aktivite kalça, dizler ve özellikle omurga düzeyinde ağrıların önüne geçilmesine olanak sağlar.
- Egzersiz, kalbin çalışma sistemini düzenler, efektif ve ekonomik çalıştırır. Hipertansiyon düzelir, dolaşım hızlanır ve bundan dolayı metabolik artıkların atılımı kolaylaşır.
- Egzersiz kendinize olan güven duygunuzu artırır, heyecanı ve stresi azaltır.

Egzersize başlamadan önce ilk iş doktor kontrolünden geçmek olmalıdır. Egzersiz yaparken de hedef nabız sayısı bulunmalıdır. Bu sayıyı bulabilmek için; 220'den yaşınızı çıkartınız. Çıkan rakamın %60-%80 arası hedef nabızınız olmalıdır. Örneğin 50 yaşında birinin hedef rakamı 220-50 = 170'in %60-%80'i 102-136'dır. Yani, bu kişinin egzersiz sırasında dakikadaki kalp atım sayısı 102-136 arasında olmalıdır.

İnsanımızın bu gibi konularda bilgilendirilmesi ve sağlıklı yaşam için ortam hazırlanması, yapılması gereken en önemli işlerden birisidir.

Sağlıklı Yaşamlar

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ SPOR KULÜBÜ 2003-2004 FİKSTÜRÜ

BAYAN BASKETBOL 1. LİGİ

Tarih	Şehir	Saat	A Takımı	B Takımı	Sonuç
EKİM					
04.10.2003	Balıkesir	14:00	Küçükköy Bld. Spor	Çankaya Üniversitesi	69-81
10.10.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Botaşspor	63-67
18.10.2003	İstanbul	14:00	Fenerbahçe	Çankaya Üniversitesi	73-66
24.10.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Urla Belediye Spor	84-59
KASIM					
02.11.2003	İstanbul	16:00	Migrosspor	Çankaya Üniversitesi	73-66
23.11.2003	Adana	14:00	Ceyhan Bld. S.K.	Çankaya Üniversitesi	82-83
30.11.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Güre Belediye Spor	114-60
ARALIK					
06.12.2003	İstanbul	14:00	Galatasaray	Çankaya Üniversitesi	59-64
12.12.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Erdemirspor	75-83
20.12.2003	İstanbul	15:00	Beşiktaş	Çankaya Üniversitesi	63-62
OCAK					
02.01.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	İ.Ü.S.K.	83-70
09.01.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Küçükköy Bld. Spor	101-91
17.01.2004	Adana	14:00	Botaşspor	Çankaya Üniversitesi	51-63
23.01.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Fenerbahçe	80-89
ŞUBAT					
01.02.2004	İzmir	14:00	Urla Belediye Spor	Çankaya Üniversitesi	67-63
06.02.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Migrosspor	52-72
13.02.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Ceyhan Bld. S.K.	79-65
22.02.2004	Balıkesir	14:00	Güre Belediye Spor	Çankaya Üniversitesi	42-99
28.02.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Galatasaray	64-50
MART					
06.03.2004	Zonguldak	14:00	Erdemirspor	Çankaya Üniversitesi	87-52
13.03.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Beşiktaş	
19.03.2004	İstanbul	14:00	İ.Ü.S.K.	Çankaya Üniversitesi	

ERKEK BASKETBOL 2. LİGİ

Tarih	Şehir	Saat	A Takımı	B Takımı	Sonuç
EYLÜL					
21.09.2003	Eskişehir	14:00	O. Gazi Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	54-91
26.09.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Geredespor	83-80
EKİM					
03.10.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Samsunspor	87-62
12.10.2003	Bartın	14:00	Bartın GSİM	Çankaya Üniversitesi	66-86
17.10.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Erciyes Üniversitesi	114-84
24.10.2003	Ankara	16:00	Çankaya Üniversitesi	Mülkiyespor	76-83
KASIM					
02.11.2003	Ankara	14:00	Jandarmagücü	Çankaya Üniversitesi	87-54
07.11.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Osmangazi Üniv.	96-38
16.11.2003	Bolu	14:00	Geredespor	Çankaya Üniversitesi	59-74
22.11.2003	Samsun	14:00	Samsunspor	Çankaya Üniversitesi	87-79
28.11.2003	Ankara	16:00	Çankaya Üniversitesi	Bartın GSİM	84-83
ARALIK					
06.12.2003	Kayseri	14:00	Erciyes Üniversitesi	Çankaya Üniversitesi	85-98
12.12.2003	Ankara	16:00	Mülkiyespor	Çankaya Üniversitesi	75-67
19.12.2003	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Jandarmagücü	85-78
05.01.2004	Ankara	14:00	Çankaya Üniversitesi	Ankaragücü	84-80
18.01.2004	Konya	14:00	Konyagücü	Çankaya Üniversitesi	82-69

1. Lig Bayan Takımımız en son Galatasaray maçıını 64-50 kazanarak ligde averajla 4. sıradaki yerini korudu. Play-offta ilk sekiz takım arasına girmeye hak kazanan takımımız, Mart sonunda Bursa'da yapılacak olan Türkiye kupası finallerine katılacaktır. Burada final oynamayı hedefleyen takımımız çalışmalarını büyük bir azimle devam ettirmektedir. Bayan Takımımızda yer alan Eliz Kumral ve Ebru

Peker Noel'de Almanya'da yapılan Genç Bayan Milli Takım turnuvasına katıldılar. 2. Lig Erkek Takımımız final yolunda büyük bir başarıyla maçlarına devam etmektedir. En son Bartınspor'u eleyip ilk sekiz takım arasına kalmak için Ankaragücü ile eşleşip seriye 1-0 başlayacaktır. Takımımız ilk sekize kaldığında buradan iki takım Türkiye 1. Ligine terfi edecektir.

Çankaya Üniversitesi-Galatasaray Bayan Basketbol 1. Ligi Karşılaşması

TÜRKİYE MASA TENİSİ I. LİGİ TURNUVA SONUÇLARI

I. TURNUVA

25-26.10.2003 İSTANBUL

Çankaya Üniversitesi	İst. Büyükşehir Belediyesi	3-5
Çankaya Üniversitesi	Sarkuysan	0-5
Çankaya Üniversitesi	Yıldırım Spor	5-2

II. TURNUVA

15-16.11.2003 ANKARA

Çankaya Üniversitesi	Lefke Avr. Üniversitesi	3-5
Çankaya Üniversitesi	TED İstanbul	5-3
Çankaya Üniversitesi	TOFAŞ	5-3

III. TURNUVA

13-14.12.2003 BURSA

Çankaya Üniversitesi	TED Ankara Koleji	2-5
Çankaya Üniversitesi	Karagücü	5-0
Çankaya Üniversitesi	MTİ Adana	2-5

IV. TURNUVA

03-04.01.2004 ESKİŞEHİR

Çankaya Üniversitesi	DSİ Nilüfer Spor	5-2
Çankaya Üniversitesi	İller Bankası	5-4